

Звіт подібності

метадані

Заголовок

Методика вивчення творів сучасних українських дитячих письменників з використанням кейс-технологій

Автор

Науковий керівник / Експерт

Доренко Т.В.**Кіндей Л. Г.**

підрозділ

кафедра дошкільної та початкової освіти

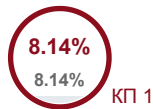
Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про **МОЖЛИВІ** маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		5
Інтервали		0
Мікропробіли		3
Білі знаки		46
Парафрази (SmartMarks)		62

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

25
Довжина фрази для коефіцієнта подібності 2

11763
Кількість слів

116189
Кількість символів

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Колір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Колір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	40	0.34 %
2	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	37	0.31 %
3	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	31	0.26 %
4	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	25	0.21 %
5	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	25	0.21 %
6	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	23	0.20 %

7	https://docplayer.net/164424345-Ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-harkivskiy-nacionalniy-pedagogichniy-universitet-imeni-g-s-skovorodi.html	22	0.19 %
8	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	22	0.19 %
9	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	21	0.18 %
10	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	19	0.16 %

з домашньої бази даних (0.04 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	Дрючкова-плагіат.docx 6/9/2021 Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University (CUSPU)	5 (1)	0.04 %

з програми обміну базами даних (0.00 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗАГОЛОВОК	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
------------------	-----------	--	--

з Інтернету (8.09 %)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ДЖЕРЕЛО URL	КІЛЬКІСТЬ ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)	
1	http://tntpu.edu.ua/naukova-robota/docaments-download/k-58-053-05/Dis_Hnatenko.pdf	867 (76)	7.37 %
2	https://docplayer.net/164424345-Ministerstvo-osviti-i-nauki-ukrayini-harkivskiy-nacionalniy-pedagogichniy-universitet-imeni-g-s-skovorodi.html	74 (6)	0.63 %
3	https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2021-03/%D0%86%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%97%20%D0%B2%D0%B8%D0%B2%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%87%D0%BE%D1%97%20%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BD%D1%8C%D0%BE%D1%97%20%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%83%D0%B7%D1%96.pdf	11 (1)	0.09 %

Список прийнятих фрагментів (немає прийнятих фрагментів)

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	ЗМІСТ	КІЛЬКІСТЬ ОДНАКОВИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ)
------------------	-------	---------------------------------------

Методика вивчення творів сучасних українських дитячих письменників з використанням кейс-технологій

Доренко Тетяна Володимирівна- студентка групи ПО23мз, **спеціальність 013 Початкова освіта, освітньо-професійна програма Початкова освіта, форма навчання - заочна**

Керівник - Кіндей Леся Григорівна, кандидатка філологічних наук, доцентка, доцента кафедри дошкільної та початкової освіти

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ТВОРІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ

1.1 Кейс-технологія як метод інтерактивного навчання молодших школярів

В умовах нової української освіти вчитель повинен відповідати вимогам та індивідуальних потреб особистості (кожного учня), а також враховувати, що діти змінюються разом зі своїми пізнавальними інтересами, можливостями та потребами. У зв'язку з цим змінюються і завдання сучасної школи, спрямовані на досягнення нових цілей.

Сучасне покоління учнів, народжене після 2000 року, є першим цілком цифровим поколінням, відомим також як «generation Z». Вони зміцнюють свої зв'язки через Інтернет, YouTube, мобільні телефони, SMS і MP3-плеєри. Цінності цього покоління формуються, і психологи відзначають їхнє прагнення до індивідуальності, самовпевненості і орієнтації на успіх. Для їхнього навчання важливо розвивати навички співпраці в команді, вміння подолати труднощі, виховувати культуру взаємодопомоги, збільшувати зацікавленість у навчанні та розвивати навички раціональної

поведінки в різних життєвих обставинах.

Так, справді, традиційні підходи до навчання, засновані на системі фундаментальних знань та методах, які акцентуються на відтворенні матеріалу між суб'єктом і об'єктом навчання не ефективні для сучасного покоління особливо для «generation Z». **Начало форми** Конец форми Це покоління вже звикло до швидкого доступу до інформації через Інтернет та інші цифрові ресурси, вони відрізняються своєю активністю та схильністю до інтерактивного навчання. Тому сучасна освітня система повинна шукати нові підходи і технології для оптимізації навчального процесу. Це включає в себе використання інтерактивних методів навчання, застосування цифрових технологій у навчальних програмах, сприяння розвитку критичного мислення та творчих навичок учнів, а також створення умов для активної співпраці та обміну ідеями між учнями та вчителями. Такий підхід допоможе покращити розуміння та адаптацію учнів до вимог сучасного світу. Тому, завдання вчителя, який використовує інтерактивний підхід (кейс - технології), полягає в сприянні розвитку активної освітньої діяльності учнів, де вони самостійно й усвідомлено набувають знання.

За О. Пометуном, інтерактивне навчання є методом, який активно використовує діалогові форми взаємодії між учасниками навчального процесу. Цей підхід спрямований на розвиток навичок спільної діяльності. Зокрема, кейс-технологія, ґрунтується на ідеї взаємного навчання, де кожен учасник взаємодії відіграє активну роль у процесі навчання інших [34].

Як пише, Л. Пироженко, інтерактивне навчання - це метод пізнання, що заснований на спільній діяльності учнів. Учасники освітнього процесу взаємодіють між собою, обмінюються інформацією, спільно шукають рішення проблем, моделюють ситуації, аналізують вчинки один одного та свою власну поведінку. Використання кейс-технологій дозволяє учням поглибитися у реальні ситуації та сприяє спільному вирішенню завдань [35].

Метод кейс-технологій в основі має особистий досвід кожного учня, що сприяє високій інтенсивності комунікації, спілкуванню, обміну діяльністю, різноманітності видів активності, процесуальному характеру та цілеспрямованій рефлексії учасників. Цей підхід розширює можливості взаємодії між учасниками навчального процесу, сприяє ефективному засвоєнню навчального матеріалу і відіграє важливу роль у інтерактивному навчанні [34].

Так, кейс-технологія використовується як навчальний метод для активізації комунікативних та творчих здібностей учнів. Основна мета її застосування полягає в тому, щоб стимулювати учнів до аналізу конкретних життєвих або професійних ситуацій, розвинути їх критичне мислення та вміння приймати обґрунтовані рішення.

Інтерактивні методи навчання охоплюють спільну діяльність учнів і вчителя, де всі учасники навчального процесу взаємодіють, обмінюються інформацією, спільно розв'язують проблеми, створюють модельні ситуації, аналізують свої вчинки та взаємодіють в реальному контексті співпраці для спільного вирішення завдань. Згідно з дослідженням Н. Бібік, інтерактивні методи навчання представляють собою систему педагогічних інструментів, спрямованих на підтримку навчального процесу та незалежного освоєння нових знань, отриманих у процесі взаємодії [1, с. 15]. Згідно з дослідженням Ю. Мальованого, ці методи створюють структуровану систему активного навчання, де педагог і учні постійно спілкуються, зустрічаються з різними ситуаціями і збагачують свій досвід завдяки цьому взаємодії [25, с. 9].

Розглянемо приклад одного з кейсів з літературного читання для учнів четвертого класу:

Учні читають оповідання, наприклад, "Мсьє Жак і квітнева риба". Замість традиційного підходу, вчитель використовує кейс-технологію для активного вивчення тексту. Учні мають вирішити такі завдання:

1. Ідентифікація основного конфлікту: Спільно з групою учнів обговорити основний конфлікт в оповіданні "Мсьє Жак і квітнева риба" і його причини.
2. Альтернативний розвиток подій: Запропонувати альтернативний сценарій розвитку подій, де головні персонажі діютьи накше. Які можуть бути наслідки таких дій?
3. Етичне обґрунтування дій персонажів: Обговорити, чи були дії Мсьє Жака та учнів етично обґрунтовані. Чому так вважаєте?
4. Рефлексія і висновки: Спільно з групою підсумувати урок, обговорити, що нового вони дізналися про персонажі та сюжет казки через такий підхід.

Цей кейс сприяє не лише глибшому розумінню тексту, а й розвитку критичного мислення, співпраці та аналітичних навичок учнів.

Так, кейс-технологія сприяє здобуттю знань не лише через пасивне сприйняття інформації, а через активне вивчення і аналіз реальних випадків чи проблем. Вона дозволяє учням розвинути навички пошуку інформації, аналізу, синтезу та оцінки різних поглядів на проблему. Крім того, за допомогою кейс-технології формуються як компетентності, такі як співпраця у команді, вміння працювати з нестандартними ситуаціями та приймати відповідальні рішення. Отже, кейс-технологія є потужним інструментом, який допомагає підготувати учнів до життя у сучасному інформаційному та технологічному середовищі, активізувати їх навчальну діяльність та розвинути важливі компетентності. Кейс-технологія є навчальним методом, що використовує конкретні випадки або ситуації, відомі як "кейси", для спільного аналізу, обговорення або вироблення рішень учнями в рамках певної навчальної дисципліни. Основна суть цього методу полягає в тому, щоб навчити учнів застосовувати теоретичні знання до реальних життєвих або професійних ситуацій.

Основні особливості кейс-технології:

1. Кейси представляють собою реальні або стилізовані ситуації з життя, де учні можуть застосувати свої знання для аналізу та розв'язання проблем.
2. Учні активно залучаються до процесу розгляду кейсу, обговорення його аспектів та вироблення власних підходів до вирішення проблеми.
3. Кейс-технологія сприяє розвитку учнівського критичного мислення, здатності аналізувати інформацію, оцінювати різні підходи та приймати обґрунтовані рішення.
4. Зазвичай кейси обговорюються у групах чи класі в цілому, що сприяє співпраці, обміну ідеями та виробленню колективних рішень.
5. Використання кейсів створює інтерактивне навчальне середовище, де учні можуть активно спілкуватися, обговорювати різні точки зору та вчитися взаємодіяти з колегами.
6. Кейс-технологія допомагає учням зрозуміти, як теоретичні знання можна застосувати на практиці, що є важливим аспектом для підготовки до реальних життєвих ситуацій.

Кейс-технологія є методом навчання, який використовує конкретні життєві ситуації або проблеми для спільного аналізу та пошуку рішень учнями. Кейси відображають реальні або стилізовані ситуації з життя, які створюють контекст для аналізу та вирішення проблем. Проблема в кейсі зазвичай не має однозначного або прямого рішення. Ця спонукає учнів розглядати різні аспекти та варіанти вирішення, а також формувати власні висновки. Кейс-технологія сприяє розвитку критичного мислення учнів, оскільки вони мають аналізувати інформацію, оцінювати альтернативи та виробляти обґрунтовані рішення. Рішення, які приймають учасники кейсу, можуть відображати їхній рівень знань, компетентності та професіоналізму у конкретній області. Важливим аспектом кейс-технології є те, що вона стимулює учнів до самостійного пошуку рішень і

використання власного досвіду та знань для вирішення проблеми. Кейс-технологія є цінним інструментом, оскільки не лише моделює практичні ситуації, але й активно залучає учнів до вивчення комплексу знань, необхідних для їх вирішення. Цей підхід сприяє глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку аналітичних та рефлексивних вмінь учнів.

Кейс-метод дійсно не є універсальним методом навчання, однак його ефективність полягає в можливості поєднання з іншими методами, що дозволяє розширити методичний арсенал учителя. Використання кейс-методу не передбачає заміщення класичних навчальних підходів, але доповнює їх, що забезпечує глибше і більш повне засвоєння матеріалу учнями.

Основні переваги кейс-методу полягають у його універсальності. Він може бути використаний як окремий метод для конкретного заняття або уроку, а також як основа для формування цілих навчальних блоків, курсів або програм. Кейс-метод стимулює активну участь учнів у процесі навчання, їх аналітичне мислення і спроможність приймати обґрунтовані рішення на основі знань та досвіду.

Використання кейс-методу в навчальному процесі дозволяє зробити навчання більш цікавим і змістовним, оскільки він моделює реальні життєві ситуації, з якими можуть стикатися учні в майбутньому. Цей метод сприяє інтеграції теоретичних знань з практичними вміннями і навичками, що є важливим для підготовки учнів до реальних життєвих викликів і завдань.

При розробці кейсів для початкової школи важливо врахувати наступні аспекти: кейс повинен містити проблему та кілька варіантів її вирішення, інформацію, яка б допомагала і чітко завдання. Необхідна грова форма кейсу дозволяє дітям використовувати різні стратегії для досягнення мети, всі учасники активно залучаються до процесу, і результатом можуть бути різні - і позитивні, і негативні.

Кейс-технологія не лише ефективний інструмент для формування компетентностей за межами класної кімнати, але й інтенсивно розвиває навички учнів. Цей метод дозволяє учням перевіряти теоретичні знання на практиці, стимулює їх критичне мислення та творчий потенціал.

Він також сприяє розвитку умінь аналізувати проблеми, аргументувати свої думки, ефективно спілкуватися та приймати обґрунтовані рішення. Кейс-технології допомагають учням розуміти, що рішення може мати кілька альтернатив, розвивають впевненість в собі та навички раціональної поведінки в різних життєвих ситуаціях. Вони також стимулюють мотивацію до навчання та підготовляють учнів до подальшого навчання і професійної діяльності, розвиваючи необхідні інтелектуальні компетенції.

Застосування кейс-технологій є популярним методом навчання учнів у сучасних умовах. Кейс-технології спонукають учнів аналізувати ситуації, робити висновки і приймати обґрунтовані рішення. Це сприяє розвитку їх критичного мислення та аналітичних навичок.

Учні вирішують реальні або симульовані проблеми, що дозволяє їм застосовувати здобуті знання у практичних умовах. Це сприяє збереженню і узагальненню знань. Кейс-технології залучають учнів до активної участі в уроках. Вони стають активними учасниками процесу навчання, а не просто слухачами. Вирішення кейсів часто передбачає групову роботу та обговорення ідей. Це сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, їх здатності до співпраці та обговорення. Кейс-технології часто вимагають творчого підходу до вирішення проблем. Вони сприяють розвитку творчих навичок та здатності до інноваційного мислення. В контексті сучасних освітніх тенденцій кейс-технології широко застосовуються як у загальноосвітніх школах, так і у вищих навчальних закладах. Вони відповідають потребам сучасної освіти в активному, інтерактивному та практично зорієнтованому навчанні. Отже, на основі цих аргументів можна зробити висновок, що кейс-технології дійсно є популярним та ефективним методом навчання учнів у сучасних умовах, сприяючи їхньому всебічному розвитку і підготовці до життя у сучасному світі.

Особливості вивчення та сприйняття дитячої літературної творчості

У сучасній культурній свідомості значно підвищено цінність дитячої культури та особливо дитячої літератури.

Дослідження мистецтва вказують, що інтерес до дитинства та самого поняття "дитинство" з'явився лише з XVIII століття. До XIX століття мистецтво майже не звертало увагу до зображення дітей, а коли це відбувалося, діти часто зображувалися як зменшені копії дорослих. В епоху класицизму дитячі образи не вважались важливими, оскільки цей художній напрямок більше цікавився загальними, зразковими уявленнями про людей, тоді як дитинство розглядалося як стан незрілості і вікове ухилення від норми.

В XIX столітті відбулося основне формування дитячої літератури, коли почали писати спеціальні твори для дітей автори, педагоги та видавці, враховуючи їхні вікові можливості. Пасічник Є. відзначає, що книжки для дітей того часу виділялись великим обсягом текстів, різноманітністю жанрів, наявністю дидактичного підходу, цікавим і доступним змістом і формою. Ці характеристики утворили основу для подальшого розвитку поетики дитячої літератури.[33].

На сьогодні виникає потреба науково обґрунтувати терміни, що використовуються для опису літературного процесу, що стосується дитячої аудиторії. Такі поняття, як «літературні твори для дітей», «сфера дитячої літератури» та «дитячий твір», є неоднозначними та потребують чіткого визначення. Літературознавець (наприклад, У. Гнідець), педагоги А. Ємець 14 та автор навчальних матеріалів (Р. Стаднійчук) запропонували свої трактування цих понять.

Дитяча література дійсно охоплює широкий спектр творів, створених спеціально для дітей, а також ті, які перейшли з дорослої літератури в дитяче читання, та фольклорні твори, оброблені для молодшої аудиторії відомими дитячими письменниками. Ваша позиція щодо включення творів, авторами яких є діти, також має свою логіку: такі твори можуть відігравати важливу роль у мовленнєвому та загальному розвитку дітей, проте їхнє естетичне значення може бути обмеженим через відсутність достатнього життєвого досвіду та соціальної зрілості у юних авторів. Однак варто врахувати, що дитяча література є не тільки засобом розвитку, а й важливим культурним явищем, що впливає на формування цінностей та ідей молодого покоління. Вона може створювати унікальний світ, сприяючи розвитку уяви та критичного мислення, а також передавати естетичні цінності через художній вираз. Тому, хоча питання визначення дитячої літератури може бути складним і потребує обговорення, важливо зберігати баланс між розвивальними, естетичними та педагогічними аспектами.

Питання визначення і критеріїв дитячої літератури залишаються актуальними і обговорюваними серед фахівців.

Історично дитяча література розглядалася по-різному: як засіб педагогічного впливу, як масова література з невисоким художнім рівнем або навіть як другорядний літературний жанр. Український літературознавець Уляна Вовк підкреслює специфіку дитячої літератури в її здатності відобразити природу дитини і вказати на помилки та недоліки дорослого світу через призму дитячого сприйняття. Цей погляд акцентує увагу на тому, що дитяча література має не лише розважати та навчати, але й ставити питання про моральні, етичні та соціальні аспекти життя. Зараз визначення дитячої літератури та її специфіки є більш комплексним завдяки вивченню психологічних, педагогічних і літературознавчих аспектів. Вона розглядається як важливий культурний феномен, який впливає на формування цінностей та світогляду молодого покоління, здатний сприяти розвитку емоційної, інтелектуальної та естетичної сфери дитини.[6, с.355].

Основною на аналізі наукових дискусій і досліджень є вчені (О. Дем'янюк, М. Пешенко, Л. Ляховська, Н. Миропольська, Г. Ткачук, Г. Таїн.), можна говорити, що своєрідність дитячої літератури полягає в **образності, доступності лексики, емоційності**, особливій інтонації.

Дитяча література сучасних українських письменників для учнів початкової школи має свої особливості, які враховують вікові особливості читачів, їхні інтереси та пізнавальні потреби. Простота та доступність мови у дитячій літературі для молодших школярів є одним із ключових

аспектів, що забезпечують зрозумілість і доступність тексту для їхнього віку. Тексти складаються з простих речень і коротких фраз, що дозволяє легко сприймати і усвідомлювати їхній зміст молодшим читачами. Авторі унікають складні синтаксичні конструкції, важких для сприйняття молодшими дітьми. Використання слів, які є знайомими дітям з їхнього повсякденного життя, або пояснення нових термінів і понять у тексті. Логічна структура текстів, де події розвиваються послідовно, без складних переплетень і поворотів. Вивчення образної системи дитячої літератури є ключовим для глибокого розуміння творів та побудови ефективного підходу до їх аналізу. Образний світ художнього твору включає різноманітні елементи, які передаються читачеві через художнє мовлення. Образна система дитячої літератури включає в себе кілька ключових складових, які допомагають створити цілісний образний світ твору і поглиблюють розуміння подій та персонажів читачами: це описи зовнішності персонажів, їхніх особливостей та характеру. Вони допомагають читачеві уявити, як виглядають герої та як вони поведуть себе; дії персонажів та їх реакції на події вказують на їхні мотивації, цілі та внутрішні конфлікти; це думки, почуття та переживання героїв, які розкривають їхній внутрішній світ і дозволяють читачам краще зрозуміти їхні мотивації та дії; описи оточення, у якому відбуваються події, створюють атмосферу і контекст для розвитку сюжету. Вони можуть впливати на настрій читача та додавати глибину подіям; послідовність подій, яка розкривається в ході твору і структурує його сюжет; конфлікти, розвиток дій та їх розв'язання впливають на динаміку оповіді і сприйняття читачем; Авторські коментарі, метафоричні або символічні образи розширюють образний світ твору і надають йому додаткової глибини та значення. [40].

Образ-персонаж є одним із найважливіших компонентів художнього твору, особливо в контексті дитячої літератури. При дослідженні сфери дитячого читання варто відзначити, що у цих творах найбільш поширеними є образи дітей, дорослих, тварин і фантастичних істот у літературі вибираються залежно від задуму автора і обраного жанру, часто через протагоніста, який є центральним персонажем твору. Існують різноманітні типи образів у літературі для дітей, які можна класифікувати. Гнатенко К. 11 в своїх дослідженнях, запропонував таку класифікацію, у якій виділила дві основні групи:

1. Головні герої - діти та символічні відображення дитинства: Ця група охоплює головних героїв творів, які є дітьми, а також символічні образи, що відображають певні аспекти дитинства.
2. Дорослі - головні герої, батьки та дорослі негативні персонажі: Ця група включає образи дорослих, які взаємодіють з дітьми у творах. Вони можуть бути позитивними чи негативними персонажами в контексті сюжету.

Також творах відомих українських письменників часто спостерігається протиставлення образів дітей і дорослих, що дозволяє авторам ілюструвати різницю у світогляді та досвіді різних поколінь. Таким чином, образи персонажів у дитячій літературі відіграють важливу роль у створенні образної системи твору, що сприяє кращому сприйняттю і розумінню літературного тексту молодшими читачами.

Визначення своєрідних меж персонажів у дитячій літературі на позитивних і негативних має давні корені і пов'язана, передусім, із виховною метою, що була визначальною на початковому етапі формування цього жанру в кінці XVIII століття. Оскільки авторами творів були дорослі, вони використовували художні засоби для відтворення свого уявлення про світ та місця дитини в ньому. Саме тому у період формування дитячої літератури з'явилася значна кількість повчальної літератури, де неслухняні діти засуджувалися, а дитина, яка вчинила «злочин» суворо каралася, а доброчесність нагороджувалася. З художнього погляду, такі твори часто мали сумнівну якість. У XIX столітті акценти у зображенні негативних персонажів почали зміщуватися з визначних рис характеру на ситуативну поведінку. Наприклад, у творах сучасних українських письменників, таких як Іван Андрусяк "Третій син", акцент зроблено на ситуаціях, в яких персонажі опиняються або на їхній поведінці, що може викликати різні реакції у читачів. Сучасні твори також відображають актуальні проблеми поведінки та моральних вад, але вже у більш сучасному контексті, спрямованому на педагогічне та психологічне виховання читачів.

Українська література для початкових класів також включає сучасні твори, що розглядають тему протиставлення "гарного бідного" і "поганого багатого" з історико-соціальним контекстом і ідеологічними розгортаннями. На

прикладі творів сучасного українського письменника Сашка Дерманського «Чудове чудовисько» Добро сильніше за зло, але зло підступне, тож чудовиська посилають у людський світ глипача, який заважатиме Чу зібрати сім «дякую» та траплятимуться різні пригоди. Такий твір акцентує увагу на соціальних аспектах та моральних проблемах сучасної дитячої аудиторії.

Дійсно, у розвитку дитячої літератури протягом різних історичних періодів спостерігаються зміни у уявленнях про образи дорослих, які мають великий вплив на формування характерів і моральних уявлень дітей. Особливо відмітною є еволюція цих образів у другій половині XX століття та у XXI столітті. У XIX-XX століття образи дорослих, які зустрічаються у дитячих творах, переважно мали позитивне забарвлення. Це були батьки, вчителі, бабусі й дідусі, які демонстрували високі моральні якості і служили прикладом для наслідування. Їхня роль полягала у вихованні дитини, передачі цінностей і знань. У другій половині XX століття психологічна глибина образів дорослих стала більш складною. Авторі почали змальовувати недосконалість дорослих, їхні помилки та негарні вчинки стали предметом літературного відображення. Такі твори, як збірки Василя Драгунського чи Василя Сухомлинського, показують, як дорослі можуть поводитися безцеремонно або говорити неправду, що наважє дітей аналізувати та оцінювати оточуючих.

У XXI столітті цей тренд ще більше посилюється. У творах сучасних українських письменників, які призначені для дітей, можна знайти більше негативних зображень дорослих. Наприклад, казкові повісті Галини Малік чи Сергія Дерманського акцентують увагу на конфліктах між дітьми і дорослими, що виникають через недоречні дії чи погляди останніх. Таким чином, сучасна дитяча література відображає не лише позитивні, а й негативні аспекти поведінки і характеру дорослих, що сприяє розвитку критичного мислення у юних читачів та формуванню їх моральних уявлень про світ [14].

Сучасна українська дитяча література для початкової школи активно використовує образи реальних тварин, які не лише мають пізнавальне значення, але й допомагають дітям зрозуміти соціальні та моральні аспекти через взаємодію персонажів у фантастичних ситуаціях.

1. Науково-художні казки та оповідання. Ці твори комбінують фантастичні елементи з науковими фактами про тварин. Наприклад, українські письменники можуть створювати героїв-тварин, які володіють певними особливостями або вміннями, що допомагають дітям зрозуміти природу і її закони.
2. Морально-етичні оповідання. Вони часто використовують тваринний світ для відтворення різних життєвих ситуацій, які демонструють правильні та неправильні вчинки персонажів. Такі оповідання сприяють розвитку етичного мислення та моральних цінностей у молодших читачів.
3. Природничі історії. Такі твори орієнтовані на деталізацію поведінки та життєвого циклу реальних тварин. Вони вчать дітей спостерігати за природою і пізнавати її різноманіття.

Деякі сучасні українські письменники, які активно використовують образи реальних тварин у своїх казках для початкової школи, включають Олену Лисенко, Оксану Буценю, Любов Дереш, Наталку Сніданко та інших. Вони створюють цікаві і пізнавальні казки, які стимулюють уяву дітей та розвивають їхнє розуміння природи та взаємозв'язків між різними живими істотами. Розглянемо на прикладі відомої української письменниці Олени Лисенко, вона створює чарівні та пізнавальні казки для дітей. Коротко опишемо деякі її казки: "Місячні казки" - в цій збірці Олена Лисенко розповідає про пригоди, які відбуваються у нічний час під світлом місяця. Кожна казка має свою особливу атмосферу та магію, а

головні персонажі зазнають різних випробувань та вчать ся важливим життєвим урокам. "Звірятоків пригоди" - ця книжка містить казки про різні звірята, які вступають у незвичайні пригоди. Кожен персонаж має свою унікальну рису характеру та здібності, що допомагають їм подолати труднощі та знайти вихід із складних ситуацій. "Чарівний острів" - у цій казці Олена Лисенко розповідає про дітей, які випадково потрапляють на острів, де зустрічають різні магичні істоти та переживають захоплюючі пригоди. Це казка про дружбу, взаємодопомогу та віру у власні сили. Ці казки Олени Лисенко сповнені фантазії, магії та важливих моральних висновків, які розвивають уяву та мислення у маленьких читачів.

Такі твори, де казкові образи мають менше фантастичного елементу і часто вони представлені як тварини з людськими рисами або як миось чином пов'язані з людьми, є популярними в сучасній українській дитячій літературі. Це дозволяє авторам використовувати тваринний світ для відтворення різних аспектів людської природи, психологічних портретів або моральних конфліктів.

Сучасна дитяча література, зокрема українська, рясно насичена образами чарівних тварин і істот, які мають особливий психологічний та моральний потенціал для юних читачів.

У творах також зустрічаються різноманітні чарівні істоти, які мають позитивний вплив на дітей і спонукають їх до вияву доброти, справедливості та мужності. Ці персонажі наділені різними властивостями, що робить їх цікавими для молодших читачів і дозволяє пропагувати важливі цінності через їхні дії та пригоди.

З розвитком фантастичного напрямку дитячої літератури, особливо популярність почали набирати образи супергероїв, які здатні боротися з усілякими загрозами та злом, що загрожує світу. Їхня обдарованість і особливі здібності роблять їх центральними фігурами у боротьбі за добро та справедливість. Таким чином, чарівні та казкові герої в сучасній дитячій літературі виступають як символи надії, сили і моральної сили, які навчають дітей цінним життєвим урокам і стимулюють до саморозвитку та взаємодопомоги. [50].

Проблема сприймання є однією з ключових тем у педагогічних та психологічних науках, яка привертає значну увагу дослідників через її складність та важливість. Сучасні дослідження свідчать про те, що сприймання включає різні аспекти, від фізіологічних умов до психологічних механізмів і соціокультурного контексту.

Медведева Н. зазначає, що одними з найважливіших фізіологічних умов сприймання є утворені в мозку шляхи асоціацій, які передають інформацію від зовнішніх чуттєвих вражень. Це означає, що наші враження і сприйняття формуються не тільки на основі безпосередніх стимулів, а й через існуючі в мозку зв'язки між різними чуттєвими даними. Дослідження показують, що сприймання може бути сильно вплинуто нашими очікуваннями, попередніми досвідами, емоціями та іншими психологічними факторами. Наприклад, в залежності від нашого емоційного стану чи психологічного налаштування ми можемо сприймати одні й ті ж події або ситуації по-різному. Сприймання також є активним процесом, в якому мозок обробляє інформацію, щоб зрозуміти інтерпретації і значення подій. Цей процес відображає нашу унікальність як індивідуумів, оскільки кожна людина має свою унікальну враження, досвід і способи сприйняття світу. [28].

Розвинені процеси сприймання зв'язано з більшою підкоряються контролю цілей, що стоять перед суб'єктом. Ці цілі можуть бути свідомо визначеними і впливають на те, як ми сприймаємо інформацію. Наприклад, наші інтереси, мотивація, потреби або навіть настрої можуть значно впливати на те, як ми сприймаємо різні ситуації чи події. Цей аспект сприймання підкреслює, що наше уявлення про світ не є просто реакцією на зовнішні стимули, а є активним процесом конструювання інформації. Коли ми маємо певні цілі або завдання, ми шукаємо і тлумачимо інформацію таким чином, щоб вона відповідала нашим цілям і вимогам. [28].

Сучасна наука дійсно розглядає сприймання як складний процес цілісного відображення предметів і явищ, що впливають на людину.

Цей процес ґрунтується на відчуттях, які виникають в результаті взаємодії органів чуття з навколишнім середовищем. Відчуття служать основою для формування сприйняття - уявлень та образів - у свідомості людини. Проте важливо зауважити, що процес сприймання не обмежується лише закономірностями відчуттів. Організм сприймає зовнішні подразники, але саме сприйняття є більш складним процесом, що включає у себе інтерпретацію, аналіз і усвідомлення інформації. Уявлення і образи, які виникають у свідомості, є результатом цього інтерпретаційного процесу. Вони не лише відображають зовнішню дійсність, але і інтерпретують її через призму досвіду, знань, емоційного стану і особистих уподобань. Таким чином, сприйняття - це більш широкий і складний процес, ніж просте відчуття, і включає в себе не лише фізіологічні, але й когнітивні та психологічні аспекти. Вивчення цього процесу дозволяє краще зрозуміти, як людина взаємодіє з оточуючим світом і як ця взаємодія впливає на її мислення, поведінку і сприйняття [28]. Сприймання не зводиться до простої суми відчуттів. Воно завжди є більш-менш складним цілим, якісно відмінним від тих елементарних відчуттів, які входять до його складу.

Сприймання має низку важливих особливостей, які відображають його складний і багатограний характер за Олександром Скрипниченком [49], а саме сприйняття пов'язане з конкретними предметами і явищами, які людина сприймає через свої органи чуття; особливість сприймання як єдиної ситуації, об'єднаної інтеграцією окремих елементів; сприймання відбувається за певною структурою, організацією елементів, що утворюють цілісне уявлення про об'єкта або явище; прийняття меж створювати ілюзії, тобто сприймаючи явища або об'єкти не такими, які вони насправді є.

Тому предметність сприймання полягає у тому, що об'єкти і явища відображаються не як проста сума їхніх властивостей, а як об'єкти з своєю власною змістом і призначенням. Цілісність сприймання проявляється у єдності різних якостей і властивостей, що відображаються в свідомості. Структурність сприймання визначається здатністю виділяти в об'єктах та явищах різні елементи, компоненти та підсистеми. Константність сприймання, означає єдності кількості величини, форми і кольору предметів та явищ, які сприймаються. Ця властивість формується в процесі предметної діяльності і є важливою умовою життєвої діяльності людини. Вона забезпечується досвідом, набутим в процесі індивідуального розвитку особистості і має значення для практичного використання. [49].

Активний процес ментальної діяльності є однією з ключових особливостей сприймання, оскільки вона визначається залежністю змісту і напрямку **сприймання від особистого досвіду людини, її інтересів, ставлення до життя, установок** і знань. Кожна людина здійснює всі види сприймання унікальним для себе способом. У процесі сприймання завжди проявляються **індивідуальні особливості людини, її бажання, інтереси** та особливе ставлення до об'єкта сприймання [4].

Для правильного сприймання необхідно виконання кількох умов. По-перше, це підтримка певного мінімуму інформації, що надходить у мозок з зовнішнього та внутрішнього середовища. Вона вказує на значення цієї умови, яке чітко демонструється в дослідженнях, що стосуються сенсорної і перцептивної депривації. Це означає, що при нестачі відної інформації сприймання може страждати. По-друге, важливо зберегти звичну структуру інформації. Наприклад, зміна середовища або новий ландшафт можуть порушити не лише сприйняття, але й інші психічні функції. Це свідчить про те, що психічна активність людини і її здатність до правильного сприйняття значною мірою залежать від структури інформації, яку вона отримує і обробляє в щоденному житті. [5].

Узагальнюючи праці психологів ХХ століття [4] щодо особливостей сприймання дошкільників і молодших школярів, можна виділити кілька ключових аспектів: діти часто мають проблеми з виділенням головного в сприйняттю матеріалі. Вони можуть пропускати багато деталей або сприймати інформацію неповно; молодші школярі можуть мати проблеми зі зрозумінням і сприйняттям схематичних або символічних зображень, вони навіть можуть гірше сприймати.

На етапі розвитку сприймання у віці шести років діти перебувають на етапі розвитку сприймання вони починають активно сприймати світ через послідовне розглядання об'єктів. Відмінності в їхньому сприйнятті порівняно з дорослими полягають у тому, що діти частіше фіксуються на дрібних, випадкових деталях, вміст об'єктів для них ще не завжди усвідомлений і систематизований. Діти у цьому віці ще не так ефективно використовують абстракцію та символізацію, тому їм складніше сприймати схематичні або символічні зображення, ніж конкретні предмети. Їхня ява активна, але ще не мимовільна і не настільки багата, як у дорослих. Вони можуть описувати об'єкти безсистемно й нелогічно через те, що їх несприйняття ще поверхневе і не здатне до глибокого аналізу. [16]

Згідно з К. Гнатенко, дитяча ява є активною, але на цьому етапі вона переважно невідома для свідомості і мимовільна, тобто не керується добровільними процесами. Цей період відображає стадію розвитку, коли дитина поступово формує своє розуміння світу через конкретне сприйняття та дослідження окремих аспектів предметів і явищ.

Дійсно, у віці 6-7 років у дітей спостерігається емоційна зрілість, яка виявляється в складнішій гамі емоцій та більш інтелектуальних почуттях. Вони поступово набувають здатності до більш різноманітного сприйняття та вираження своїх емоцій, що включає як позитивні (радість, захоплення), так і негативні (смуток, образа). Зменшення всеохоплюючої емоційності означає, що дитина починає більш осмислено сприймати й контролювати свої емоції, менше піддаючись спонтанним вибухам. Вони можуть краще розрізняти різні типи емоцій і реагувати на них відповідно до ситуації. Почуття стають більш інтелектуальними, оскільки діти на цьому етапі починають розуміти емоційні стани не тільки у себе, але й у інших людей. Вони можуть виявляти більшу емпатію та здатність співпереживати іншим. Таким чином, розвиток емоційної сфери у дітей 6-7 років є важливим етапом, коли вони набувають нові навички управління власними почуттями і взаємодії з емоціями інших людей 5. Художнє сприймання в контексті наукових досліджень XX-XXI століть є важливим аспектом естетичної та пізнавальної діяльності людини. В естетиці це розглядається як особлива форма творчої активності, яка включає емоційне осмислення художнього твору через сприйняття його специфічної образної мови. Основним аспектом є формування естетичного ставлення до твору, яке виражається у власній оцінці та реакції на мистецький зміст 12.

Художнє сприймання як здатність осягати твір мистецтва як унікальний зоровий образ ідейно-емоційного змісту. Це означає, що кожна людина, сприймаючи твір мистецтва, розуміє його не лише як комбінацію форм і кольорів, але й як вираз ідей, емоцій та концепцій автора. 27.

За Медведевою Н. сучасна наука розглядає сприймання художньої літератури як акт безпосередньої чуттєвої та оцінної реакції на твір мистецтва. Це складний психологічний процес, що включає акт чуттєвого сприймання і подальшу взаємодію, що працює як поступально-зворотне явище. Під час сприймання читачем за допомогою особистого досвіду, асоціативного мислення та уяви осмислюється художньо-естетична сутність твору. Відбувається часткова інтерпретація компонентів та загального сенсу, розуміння співвідношень між текстом, підтекстом і контекстом. Читач аналізує позиції автора, оповідача, розповідача, ліричного героя та персонажів, розкриваючи їхню багатоголосність і взаємодію. Цей процес включає в себе не лише розумове розуміння тексту, а й емоційну відповідь, що дозволяє читачеві глибше зануритися в світ художнього твору та розкрити його багатогранність. [28].

Сприймання художнього твору, за словами О. Орлової, є емоційно насиченим процесом, який тісно переплітається з мисленням, запам'ятовуванням, мовною структурою тексту та властивостями картини світу читача. Цей процес індивідуально-суб'єктивний, та наповнений варіаціями, але в той же час він спрямований на розкриття інваріантності авторського задуму, який втілено у структурі зображеного предметного та світовідчуття. [30].

Сьогодні значна увага приділяється якості сприймання та розумінні художніх творів, його глибини та усвідомленості. Останнім часом вживається термін "повноцінне сприймання", який відображає значення глибокого і всебічного розуміння твору мистецтва. За словами Т. Стрітьєвича, від повноцінного сприймання залежить не лише рівень розуміння твору реципієнтом, а й сила та характер його впливу на духовний світ людини. [48].

Вивчаючи проблеми художнього сприймання літературних творів слова є одним із складних і контекстуально насичених напрямів сучасної теорії літератури. Літературний твір розглядається як складна триєдність, що включає автора, текст та читача.

Ця концепція дозволяє літературознавцям досліджувати проблеми сприймання кожної з цих складових як окремо, так і в контексті їхнього взаємодії і синтезу в одне ціле. О. Орлова відзначає, що аналізуючи художній твір, дослідники можуть розглядати сприймання авторської інтенції, текстуальних особливостей та індивідуального читачього досвіду. Такий підхід дозволяє не лише розуміти окремі аспекти твору, а й виявляти їхнє взаємозв'язки та вплив на сприйняття. [30].

В початковій школі це складно проаналізувати, як змінюються емоції у художньому тексті, відчути й передати словами почуття. Проте вони мають потенціал читатися зафіксувати свій емоційний стан, робити його об'єктом мислення та усвідомлювати динаміку емоцій. Це є однією з основних областей їхнього найближчого розвитку. Дослідження Н. Білоконної говорять, що завдяки підвищенню емоційності сприймання дитина може подолати обмеження, пов'язані зі слабкою здатністю до узагальнення.

Емоційне залучення дітей до літературних творів сприяє їхньому особистісному розвитку та формуванню емоційного інтелекту.

Цей процес дозволяє молодшим школярам краще розуміти себе та інших, розвивати соціальні навички і виражати свої почуття. Такий підхід до навчання сприяє творчості та розвитку читача як читачів і як особистостей [2].

Молодший школяр може сприймати художній твір як комплексне формування образів, почуттів і ідей, що відображаються у творі.

Ці дві особливості сприймання підкреслюють значення індивідуального підходу до розвитку читачьких навичок у молодших школярів і враховують їхні унікальні особистісні та когнітивні характеристики.

Висновки до першого розділу

Отже, у сучасній педагогічній практиці вивчення творів сучасних українських дитячих письменників через застосування кейс-технологій відіграє значущу роль. Ці технології створюють умови для активного самостійного вивчення літературних творів, що впроваджуються у реальні життєві ситуації. Такий підхід сприяє глибшому розумінню та аналізу текстів, адже він стимулює учнів активно включатися в процес осмислення літературного матеріалу. Кейс-технології базуються на практичному використанні конкретних життєвих випадків або проблем, які відображені у літературних творах. Це дозволяє учням ідентифікувати себе з персонажами, аналізувати їхні дії та мотивації, розглядати можливі варіанти розвитку подій та знаходити альтернативні рішення проблем. Такий підхід розвиває критичне мислення, сприяє формуванню власної позиції щодо тематичних аспектів творів та розширює кругозір учнів.

Вивчення структури та композиції дозволяє учням розібратися в організації літературного тексту, виявити його логічні зв'язки, розвиток сюжету та місця ключових подій. Аналіз персонажів допомагає розкрити їхні мотивації, внутрішній світ та динаміку змін у продовж твору. Важливо розуміти, як персонажі взаємодіють між собою та як це впливає на розвиток сюжету. Літературні твори часто піднімають важливі теми та проблеми, які є актуальними для дитячої аудиторії. Вивчення цих аспектів дозволяє учням розглядати різні погляди та підходи до розв'язання проблем та ситуацій, які вони можуть зустрічати у власному житті.

Крім того, застосування кейс-технологій в навчанні сучасних українських дітей та їхніх письменників сприяє інтеграції різноманітних методів навчання. Зокрема, це включає проведення дискусій, виконання проектних завдань та групову роботу. Ці підходи активізують комунікативні навички учнів, сприяють розвитку їхньої здатності до співпраці та взаємодії. Дискусії дозволяють учням обмінюватися думками та аргументами щодо ключових аспектів твору, сприяючи критичному мисленню та формуванню власної точки зору. Проектні завдання стимулюють творчість та самостійність у вивченні матеріалу, а групова робота навчає учнів співпрацювати над вирішенням завдань та досягати спільних цілей. Сприймання та розуміння літературного твору молодшими школярами є складним та багатограним процесом, що відбувається через призму їхнього розвитку, особливостей та досвіду. Основні особливості цього процесу включають здатність дітей до емпатії, їхню тенденцію ідентифікувати себе з героями та їхніми вчинками, а також здатність уявляти та відчувати описані ситуації. Молодші школярі часто сприймають літературні образи більш конкретно, звертаючи особливу увагу на зовнішні ознаки та вчинки персонажів, що відображає їхній стан моральної ідентичності та етичного розвитку. Цей процес заснований на їхніх особистих враженнях та відчуттях, що впливають на їхнє сприйняття тексту.

Такий комплексний підхід не лише збагачує процес вивчення літературних творів, а й підготовлює учнів до активного життя в суспільстві, де комунікаційні навички та здатність до співпраці мають велике значення. Застосування кейс-технологій ефективно сприяє інтеграції теоретичних знань і практичних вмінь у навчальний процес, роблячи його більш цікавим та корисним для розвитку комплексу навичок учнів.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ТВОРІВ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЯЧИХ ПИСЬМЕННИКІВ З ВИКОРИСТАННЯМ КЕЙС-ТЕХНОЛОГІЙ

1. Організація методичної роботи над літературними творами українських дитячих письменників з використанням кейс-технологій

Методична робота над характеристикою літературних творів українських дитячих письменників з використанням кейс-технологій є актуальним і перспективним напрямом сучасної освіти. Кейс-технології дозволяють залучати учнів до активного вивчення та аналізу текстів, розвивати їхні критичне мислення, аналітичні здібності та творчий потенціал. Організація методичної роботи передбачає створення кейсів, які включають в себе конкретні ситуації з текстів українських дитячих письменників. Кейси можуть охоплювати теми, які стимулюють обговорення моральних ділем та етичних питань, аналіз внутрішніх конфліктів персонажів або порівняння різних трактувань одного й того ж сюжету в різних творах. Використання кейс-технологій у методичній роботі стимулює інтерес до вивчення літератури, розширює уявлення учнів про світовідношення та глибше розуміння літературних творів українських авторів.

Так, художні образи справді відіграють ключову роль у художньому творі, бо вони є не лише зображеннями персонажів, але й носіями авторської ідеї та відображенням його світогляду. Вони створюють особливу взаємну систему, яка визначає структуру та зміст твору. Коли учні сприймають твір через призму художніх образів, вони вступають у діалог з письменником через розуміння його унікального сприйняття світу, виражене через образи. Цей процес дозволяє юним читачам глибше зануритися в текст, розкрити його значення та пережити емоційне переживання з персонажами. Художні образи є не лише засобом створення візуального образу, але й механізмом передачі авторської філософії, цінностей та ідеї, які вони втілюють. Вони допомагають учням розуміти складні взаємини між персонажами, їхні внутрішні конфлікти та зміни в подальшому сюжету. Сприйняття художніх образів в центрі літературного твору робить учнів не просто читачами, а активними учасниками літературного діалогу, що сприяє їхньому розвитку критичного мислення, аналітичних здібностей та літературної компетентності.

Дослідження сприймання та аналізу художніх образів є важливою складовою сучасної літературознавчої та психологічної науки. Робота над характеристикою персонажів в літературному творі є ключовою для розуміння його змісту та глибини. Серед науковців, які присвятили своє дослідження проблемі художніх образів, значне місце займають: Юрій Бондаренко - український літературознавець, який досліджував методологію та методику літературознавчого аналізу; Тетяна Бугайко - українська літературознавиця, автор праць з проблем сприймання та аналізу художніх образів в літературі; Олександр Джежелей - український літературознавець, спеціалізується на дослідженні літературних творів із фокусом на образотворчість; Михайло Жулинський - відомий український літературознавець, автор праць з літературознавчих теорій та аналізу текстів; Олександр Забарний - український літературознавець і письменник, заслужений діяч мистецтва України; Микола Кудряшов - український літературознавець, вивчав питання сприймання літературних образів та їх аналізу; Анатолій Лісовський - відомий український літературознавець, автор праць з літературної критики та аналізу творів українських письменників; Леонід Мірошніченко - український літературознавець, спеціалізується на проблемах художнього образу та його впливу на читача; Володимир Неділько - український літературознавець, автор праць з методики вивчення літератури та аналізу художніх образів; Олексій Савченко - український літературознавець, який досліджує теоретичні аспекти літературного твору та художні образи.

Нова тенденція в читацькій діяльності молодших школярів відображає важливий етап у їхньому розвитку читацької компетентності. Ідея того, що дитина не задовольняється лише емоційною реакцією на текст, а прагне зрозуміти його логічно, свідчить про її прагнення активно взаємодіяти з прочитаним і розуміти сутність того, що вона читає. Діти вчать аналізувати тексти, виокремлювати основні ідеї і розуміти логічні зв'язки в них, підвищують читацьку компетентність розуміючи тексти не лише емоційно, а й інтелектуально, що розвиває загальну грамотність, учні самостійно шукають відповіді на свої питання, що розвиває їхні дослідницькі навички. Але є й негативні моменти, а саме: діти можуть відкидати текст, який їм складно зрозуміти, що може обмежити їхній літературний досвід; якщо діти відчувають труднощі у розумінні текстів, вони можуть втратити мотивацію до читання взагалі. Тобто, для вчителів і батьків важливо збалансувати підходи до читацької діяльності молодших школярів, підтримуючи їхнє бажання розуміти та аналізувати тексти, але також допомагаючи їм розвивати терпимість і вміння працювати зі складними матеріалами. Такий підхід сприятиме повнішому розвитку читацьких навичок і підготовці до більш високих академічних вимог [27].

Шкільний аналіз художнього твору орієнтований на освітні цілі і спрощений у порівнянні з науковим підходом. Основна мета шкільного аналізу полягає в тому, щоб допомогти учням глибше зрозуміти твір, зосереджуючись на ключових аспектах та яскравих моментах:

1. Складання характеристики героя - учні вивчають основні риси та внутрішні особливості головних персонажів твору.
2. Виявлення особливостей характеру в розвитку - учні аналізують, як змінюється та розвивається характер героя протягом сюжету.
3. Оцінка літературного образу з урахуванням авторської позиції - учні намагаються зрозуміти, як автор ставиться до своїх персонажів і як це відображається в тексті.

Отже, шкільний аналіз художнього твору спрямований на підвищення рівня розуміння та сприйняття літератури учнями, акцентуючи увагу на ключових аспектах тексту, які сприяють формуванню літературної компетентності.

Опрацювання образів необхідно здійснювати через призму духовної та морально-етичної оцінки, а також виявлення та осмислення художніх компонентів, які впливають на формування образу. Аналіз образів - персонажів є головним в літературних текстах, так як

всподі відбуваються саменавколо персонажів творів. Такий підхід наголошує на важливості розуміння та оцінки поведінкових та моральних вимірів персонажів у літературному творі. Цедозволяє учням не лише розуміти, а й осмислювати значення дій та вчинків героїв у контексті їхнього характеру. Аналіз того, як художні засоби використовує автор для створення образу, його характеристики та психологічного портрету. Цевключає в себе розгляд діалогів, монологів, описів, символів та інших літературних прийомів. Такий підхід допомагає учням глибше зануритися у світ твору, розвивши їх аналітичні здібності та допомагає відчувати емоційне та інтелектуальне співпереживання з персонажами. Його методика спрямована на те, щоб не лише аналізувати, а й осмислювати літературні твори через призму глибокого розуміння та апробації моральних та етичних цінностей, що вони несуть. [30].

2. Характеристика українських дитячих творів у сучасній початковій школі

Робота з літературними творами в початковій школі є важливим елементом виховання та освіти сучасної дитини. Відповідно до сучасних підручників, цей навчальний предмет відіграє вирішальну роль у формуванні дитячої особистості та розвитку читацької компетентності. Основні положення курсу «Літературне читання», які реалізовані у підручниках для початкової школи, включають: читання літературних творів сприяє розвитку емоційної і морально-етичної сфери дитини, допомагаючи їй усвідомлювати цінності та норми поведінки; формування навичок читання, розуміння прочитаного і критичного мислення є важливими компонентами читацької компетентності, яка необхідна для активного і свідомого сприймання інформації; ознайомлення учнів з різноманітними жанрами дитячої літератури, вивчаючи твори різних авторів, що сприяє розширенню їхнього світогляду і культурної компетентності; створення основи для подальшого вивчення класичних та сучасних творів у старших класах, формуючи у дітей інтерес до літератури і підготовлюючи до аналізу та розуміння більш складних текстів [22].

Літературні образи-персонажі є центральним елементом художніх творів, оскільки вони представляють собою живі істоти, зображені в літературному тексті. Літературознавці визначають образ-персонаж як "образ людини, обличчя, зображене в художньому творі", що створюється автором для передачі певної ідеї чи емоції. Образи-персонажі в художніх творах демонструються в різних життєвих ситуаціях, діях і взаємодіях з іншими персонажами. Вони є втіленням ідеї автора, його світогляду та художньої концепції. Через образи-персонажів автор виражає своє уявлення про світ, розкриває глибинні моральні, психологічні та філософські аспекти. У навчальному процесі аналіз літературних образів-персонажів займає особливе місце. Вивчення образів дозволяє учням глибше розуміти художній текст, розкривати внутрішній світ персонажів, їхні мотивації та конфлікти. Цесприяє розвитку аналітичних та критичних навичок, формує читацьку компетентність та розширює культурний кругозір учнів. Таким чином, сприйняття та аналіз образів-персонажів у літературі є не лише важливою частиною літературознавчого дослідження, але й ключовим аспектом літературної освіти, спрямованою на глибоке розуміння і ціннісне осмислення художніх творів. [11].

Використання кейс-технологій у творах сучасних українських дитячих письменників має значний методичний потенціал, оскільки воно дозволяє не лише розширити межі навчального матеріалу, але й систематично розвивати аналітичні та критичні здібності учнів. Дидактичний принцип поступового ускладнення в такому контексті може бути ефективно реалізований шляхом поетапного ознайомлення з різними типами літературних героїв. Початковий етап може включати знайомство з фольклорними героями, які характеризуються стабільними рисами характеру та поведінки. Цедозволяє дітям розуміти базові архетипи та моральні уроки, що передаються через такі образи. Другий етап полягає у вивченні літературних героїв з мінімумом характеристик. Ці персонажі можуть бути менш однобокими порівняно з фольклорними героями, але все ще мають обмежений спектр рис. На завершальному етапі учні досліджують більш складні літературні образи, які мають виразний індивідуальний характер. Ці образи є багатограними і часто відображають внутрішній конфлікт, психологічні особливості та емоційну глибину персонажів. Такий прогресивний підхід дозволяє учням поступово поглиблювати своє розуміння та оцінювати різноманітність літературних персонажів, що сприяє розвитку їхніх аналітичних, літературознавчих та естетичних здібностей. Крім того, він створює сприятливі умови для формування у дітей критичного мислення та уміння аналізувати та інтерпретувати текстові матеріали на різних рівнях складності.

В оновленій програмі «Літературне читання» для початкової школи, яка була оновлена у 2016 році, відзначаються значні зміни в підходах до формування естетичних цінностей та морально-етичного розвитку учнів через вивчення художніх образів літературних творів.

Програма спрямована на те, щоб учні сприймали прочитане не лише як джерело знань, але й як засіб для естетичного задоволення. Важливим є розвиток чуттєвого сприйняття та емоційного відгуку на текст. Замість простого поділу на позитивних і негативних персонажів, учні навчаються оцінювати вчинки персонажів. Цесприяє розвитку морально-етичного судження у дітей, оскільки вони вчать розуміти, що кожна особистість може мати як позитивні, так і негативні риси. Програма акцентує увагу на тому, що кожна людина може змінитися і розвиватися, навіть якщо вона допустила помилки в минулому. Цесприяє формуванню у дітей впевненості у власних силах і позитивного ставлення до самовдосконалення. Такий підхід дозволяє багаточувати не лише знання учнів, але й їхні емоційний і моральний світогляд. Він сприяє комплексному розвитку особистості, підготовці до соціальної взаємодії та активному участі в культурному житті суспільства. [28].

У програмі «Літературне читання» для молодших школярів, оновленій у 2016 році, основний акцент робиться на розвиток комплексу умінь та навичок, необхідних для аналізу та сприйняття образів-персонажів у літературних творах. [22]. Так, наприклад, учні 4-го класу, згідно з програмою «Літературне читання», повинні володіти такими уміньми:

1. Пояснювати, які скраві, влучні слова, словосполучення, вислови допомагають глибше, краще уявити місце події, зовнішність персонажів, їхні характери, **вчинки, стосунки з іншими героями**: учні вчать аналізувати мовні засоби, які допомагають більш глибоко розуміти текст та персонажів.
2. Пояснювати, хто герої твору, **що і як про це сказано в тексті**: учні точно визначають головних та другорядних персонажів тексту.
3. Які події, пригоди трапилися, **місце та час подій, як вони пов'**язані між собою: учні аналізують структуру тексту та встановлюють послідовність подій.
4. Визначити головних і другорядних персонажів твору: учні розрізняють між персонажами, які є ключовими для розвитку подій, та тими, які відіграють менш значущу роль.
5. Пояснювати й обґрунтовувати вчинки героїв та їхні мотиви: учні аналізують мотивацію дій персонажів та їхні внутрішні мотиви.
6. Оцінювати дії та вчинки персонажа й робити висновок про те, позитивний чи негативний вчинок: учні аналізують вчинки персонажів з морально-етичної точки зору.
7. Обґрунтовувати свою думку: учні вчать виражати свої думки і аргументувати їх.
8. **Підтверджувати свою думку про формування автором твору уявлення щодо героя твору рядками з тексту**: учні шукають підтвердження в тексті для своїх висновків щодо авторської позиції щодо персонажів.
9. **Розповідати про свої враження, почуття, які виникли під час** читання / слухання твору: учні висловлюють свої емоційні реакції на прочитане або вислухане.

10. Називати події / персонажі твору, які вразили, засмутили, викликали сміх, спонукали до певних дій: учні виокремлюють ключові моменти тексту, які вплинули на них емоційно.

11. Пояснювати свої думки: учні вчать аргументувати свої власні думки та оцінки.

12. Встановлювати та пояснювати за змістом твору причинно-наслідкові зв'язки між подіями, між вчинками героїв (персонажів) (за допомогою вчителя): учні аналізують причинно-наслідкові зв'язки у тексті з підтримкою вчителя.

13. **Знаходити в тексті слова, вислови, речення, які підтверджують думку читача про героя (персонажа):** учні шукають підтвердження для своїх спостережень у тексті.

В підручниках є три групи образів-головних героїв та інших персонажів:

1. фольклорні герої з незмінним рисами характеру (у народних казках, **піснях тощо**); 2) **літературні герої з мінімумом характеристик** (у невеликих оповіданнях та сюжетних **віршах**); 3) **літературні твори героїв яких** мають виразний характер. Характеристика персонажів літературних творів складається з портрету, **вчинків, мотивів і обставин подій, стосунків з** іншими персонажами, що дозволяє більш детально зануритися в зміст самого твору.

Приклади описів див. в таблиці 2.1.

Приклади описів персонажів творів

Таблиця 2.1

Опис персонажів Назва твору

Мишко: "Мишко був дуже маленький і дуже рудий. У нього були великі чорні очі й гостра мордаха. Він завжди виходив на вулицю, коли сонце красувалося на небі. Мишко ніколи не здавався, навіть коли він падав у глибокий колодязь." "Мишко та Бобик" Галина Лисенко
Віталік: "Віталік був хлопчиком сміливим і допитливим. У нього були великі блакитні очі, які завжди блищали від цікавості. Його руки і ноги були завжди готові до пригоди, його рот був завжди готовий розповісти про нову знахідку." "Віталік і його дивовижні пригоди" Олена Степаненко
Катруся: "Катруся була дівчинкою з золотистими косами і зеленими очима. Вона завжди була дуже веселою і любила грати зі своїм маленьким котиком. Катруся була сміливою і готовою вирушити в далекі пригоди." "Катруся та ведмідь" Ірина Чередниченко
Драконеня Лір: "Лір був драконеням з блакитними чешуями і великими золотистими очима. Він був дуже розумним і вмів літати вже з першого разу. Лір завжди допомагав своїм друзям і був готовий відважно впоратися з будь-якою небезпекою." "Школа для драконів" Мар'яна Савка

Вчинки персонажів

Варто відзначити, що описи різних вчинків персонажів літературних творів можна розділити на позитивні та негативні. У літературних творах сучасних українських письменників, зокрема в оповіданнях, часто центром подій є позитивні вчинки героїв: Ірина Варга - Оповідання "Подарунок" з книги "Веселі оповідання" (видавництво "Ранок"). У цьому оповіданні герої проявляють доброту і взаємодопомогу. Наталя Стрільчук - Оповідання "Між нами" з книги "Коло родинного вогнища" (видавництво "Основи"). Тут герої проявляють взаємодопомогу та вчинки, спрямовані на допомогу одне одному. Софія Андрухович - Оповідання "Беззорі" з книги "Зимовий вечір" (видавництво "Веселка"). У цьому творі герої виявляють велику чутливість до проблем інших і здійснюють вчинки милосердя. У народних казках та авторських казках за фольклорними мотивами зустрічаються герої з негативними характеристиками, які часто піддаються покаранню або справедливому вироку. Наприклад, "Лисичка і Журавель" (І. Франко) - ця казка розповідає про хитру лисицю, яка зводить журавля у пастку, але в результаті сама потрапляє в пастку, яку раніше підготувала для журавля. Таким чином, лисиця покарана за свою злість і жадібність; "Лисиця і їжак" - у цій казці лисиця спробувала обдурити їжака, але її плани були розкриті, і вона сама потрапила в ловушку, яку влаштував їжак. Це ще один приклад, коли хитрість і жадібність лисиці ведуть до негативних наслідків для неї; Народні казки - у багатьох народних казках зустрічаються герої з негативними рисами характеру, які зазвичай піддаються покаранню або моральному уроку. Наприклад, казка про лисицю та вовка, які обдурюють інших тварин, але в кінці самі стають жертвами своєї власної хитрості. Усі ці казки мають чітко виражений моральний підтекст, що показує дітям наслідки негативних вчинків і навчає відрізняти добро від зла.

Мотиви персонажів

Аналіз методичного апарату підручника для молодших школярів після ознайомлення з художнім твором показав, що завдання та запитання спрямовані на розвиток різних аспектів розуміння і відтворення прочитаного. Хтодійові особи?

Назв дійових осіб. Ці запитання допомагають учням виокремити героїв твору, розпізнати головних та другорядних персонажів. Вони створюють основу для подальшого аналізу взаємодій між персонажами та їхніми вчинками. Де і коли відбуваються події? Це запитання допомагає учням усвідомити контекст і фон подій твору. Вони розширюють розуміння того, як місце та час впливають на розвиток сюжету. Ці запитання належать до першого рівня сприймання і розуміння, який орієнтується на фактичне відтворення прочитаного матеріалу. Вони допомагають учням структурувати свої знання про текст і роблять підготовку до аналізу більш складних аспектів твору. Такий підхід дозволяє молодшим школярам систематизувати інформацію, розвивати навички аналізу та критичного мислення, а також сприяти кращому засвоєнню літературного матеріалу.

На уроках літературного читання до оповідань сучасних українських письменників застосовуються завдання, які активно використовують уяву учнів для роботи над характеристикою персонажів. "Загадковий сад" Ліни Костенко: "Щоти уявляєш, коли чуєш слово 'загадковий сад'? Як ти уявляєш головного героя цього оповідання?"

Завдання, спрямовані на визначення емоційного стану читачів до літературних творів сучасних українських письменників для початкової школи це опис емоцій: попросити учнів описати свої власні емоції під час читання. Наприклад: "Які почуття виникли у тебе під час читання? Чому?" виразні засоби мовлення: запитати учнів про слова або вирази з твору, які найбільше спонукали їх до певних емоцій. Наприклад: "Яке слово або речення з оповідання 'Загадковий сад' викликало у тебе найсильніше почуття? Чому?" Роздуми над персонажами: попросити учнів розповісти про свої враження від персонажів оповідання. Наприклад: "Як дії головного героя викликали в тебе почуття симпатії або неприязності?" Порівняння з особистим досвідом: запитати учнів, чи вони коли-небудь переживали подібні ситуації, як в оповіданні. Наприклад: "Чи була в тебе схожа ситуація, як персонажа у твору? Як ти відчував/ла себе?". Власні враження: попросити учнів розповісти про свої особисті враження після читання оповідання. Наприклад: "Що саме тобі запам'яталося найбільше з твору? Як воно вплинуло на твоє почуття?" Ці завдання сприяють не лише розвитку уяви та емоційного інтелекту учнів, а й дозволяють їм краще зрозуміти та оцінити художній твір через призму власних переживань і досвіду.

Приклад завдань, спрямованих на визначення рис характеру персонажів Портрет персонажа: Попросити учнів створити портрет головного героя оповідання за його зовнішніми ознаками (вік, вигляд, одяг) та внутрішніми якостями (характер, риси поведінки). Наприклад: "Намалюйте і опишіть зовнішній вигляд та риси характеру головного героя оповідання 'Мудра сова' В. Шевчука." Аналіз вчинків і мотивів: запитати учнів про вчинки персонажів і їхні мотиви у оповіданні. Наприклад: "Чому головний герой оповідання 'Загадковий сад' Н. Думчев вирішив допомогти своєму

другу? Як це відповідає його характеру?". Порівняння персонажів: попросити учнів порівняти двох персонажів з оповідання за їхніми рисами характеру. Наприклад: "Порівняйте головного героя та другорядного персонажа оповідання «Соняшник» І. Петренка. Які вони різні за своїм характером?". Аналіз діалогів: попросити учнів звернути увагу на діалог персонажів та проаналізувати, як вони розкривають характер героїв. Наприклад: "Якими є слова головного героя у розмові з своїм другом у оповіданні 'Хитрий зайчик' І. Білика? Як ці слова розкривають його характер?". Ці завдання допомагають учням глибше розуміти та аналізувати характер персонажів у літературних творах, розвивають їхні аналітичні здібності та уяву.

Висновки до другого розділу

Отже, дослідження розкриває ключові аспекти сприймання та аналізу саме образів у літературних творах в шкільному контексті, особливо в початковій. У початковій школі основний акцент робиться на умінні читати і сприймати текст, а також на розвитку уяви та емоційності учнів. Це зумовлено тим, що молодшим школярам ще складно самостійно визначити мотиви персонажів та їх внутрішній стан через їхнікові особливості та обмежений життєвий досвід. Уроки літературного читання в початкових класах проводяться під керівництвом учителя, щоб сприяти усвідомленню важливих аспектів тексту, таких як слова, речення і образи. Учні мають можливість глибше аналізувати мотивації персонажів, їхні вчинки і внутрішні конфлікти, що сприяє розвитку критичного мислення та аналітичних здібностей, а також саме образи персонажів допомагають проаналізувати літературні твори.

Основні напрями роботи над сприйманням художніх творів, які наводяться в дослідженні, включають усвідомлення окремих частин тексту, розвиток емоційності через виразне читання та інші види мистецтва, а також розвиток уяви за допомогою словесного і графічного малювання та елементів драматизації. Ці підходи спрямовані на збагачення сприйняття інтерпретації літературних творів учнями на різних етапах їх освітнього процесу. Такий підхід дозволяє систематично підвищувати рівень літературного розуміння та аналізу серед учнів, забезпечуючи їм необхідні навички для більш глибокого і осмисленого сприйняття текстів.

В процесі навчання учні не лише читають твори, але й вступають у діалог з письменником через аналіз та інтерпретацію його творів.

Цей діалог допомагає розвинути критичне мислення учнів, їхню здатність розуміти мотивації персонажів, їхні вчинки та внутрішній світ.

У початковій школі сприймання українських дитячих письменників часто розглядається через призму розвитку читацьких навичок учнів. Оскільки молодшим школярам ще не завжди легко визначити мотиви персонажів та їх внутрішній стан, уроки літературного читання проводяться під увагливим керівництвом вчителя. Учні учаться розуміти значення окремих слів, речень і елементів образів через спілкування з учителем. Це сприяє поступовому усвідомленню змісту творів і формуванню основних навичок аналізу тексту. Вчителі допомагають учням встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між подіями у творах. Це важливо для розвитку критичного мислення і здатності уявляти ситуації з життя персонажів.

Аналіз науково-методичних джерел підкріплює необхідність систематичної роботи на уроках літературного читання для підвищення рівня сприймання учнями художніх творів. Основні напрями цієї роботи включають: усвідомлення окремих слів, речень, образів; діти потребують поповнення свого досвіду сприймання картин минулого через вивчення художніх творів, розповіді вчителя та використання довідкової літератури. Цей підхід допомагає учням краще розуміти і відчувати тонкощі літературних образів і сюжетів. Розвиток емоційності: Використання виразного читання вчителя та залучення інших видів мистецтва, таких як музика, сприяють розвитку емоційної відкритості учнів. Це особливо важливо під час аналізу творів, де емоційне занурення допомагає краще розуміти та оцінювати літературні твори. Розвиток уяви: Використання різних прийомів, таких як словесне і графічне малювання, елементи драматизації, сприяє активному розвитку уяви учнів. Це дозволяє їм вільніше та креативніше сприймати та інтерпретувати літературні образи та сюжети. Всі ці напрями спрямовані на комплексний розвиток читацьких та мислительських навичок учнів, що є важливим для формування їхньої літературної компетентності та культурного розвитку. Цей підхід дозволяє створити стимулююче середовище для уроків літературного читання, де кожен учень має можливість не лише читати, але й глибше розуміти і відчувати мистецтво літератури.

(

12

)

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МЕТОДИКИ РОБОТИ НАД ХАРАКТЕРИСТИКОЮ УКРАЇНСЬКИХ ДИТЯЧИХ ТВОРІВ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

- Навчання учнів початкових класів умінню аналізувати твори на уроках літературного читання.

Методична робота над художнім твором передбачає декілька основних етапів і підходів для розуміння ефективності навчального процесу на уроках літературного читання для молодших школярів.

Літературне читання важливо не лише для розвитку мовленнєвих навичок учнів, але й для їхньої здатності аналізувати та розуміти текст. Важливо переглянути та змінити розподіл часу на уроці. Відвести достатньо часу на аналіз персонажів, сюжету та структури творів. Це дозволить учням краще зрозуміти й оцінити літературний твір. Вчителі повинні мати можливість удосконалювати свої методи навчання, зокрема щодо викладання літературного читання. Варто звертати увагу на техніку виразного читання, адже це важливий елемент, який дозволяє учням не лише читати текст, але й виражати емоції та передавати настрій персонажів. Щоб усвідомити ключові моменти та структуру твору слід використовувати різні форми переказу. Для формування критичного мислення щодо тексту, то дітей треба вчити давати відповіді на запитання в усній та письмовій формі, так як використання систематизованих запитань сприяє активізації когнітивних процесів учнів, а також їхньому глибокому розумінню та інтерпретації тексту. Застосування на уроках літературного читання Кейс-технологій дозволить учням самостійно та усвідомлено розкривати духовні істини твору, що є важливим для їхнього розвитку як особистостей.

Для визначення вихідних даних дослідження щодо мінь молодших школярів сприймати їх характеризувати образи-

персонажів у впровадженні констатувальний **зріз**. **Оскільки сприймання є комплексним процесом, який складається з кількох компонентів (уявлення, емоційний фактор, розуміння), необхідно було провести кілька зрізів, які дозволяють визначити найважливіші аспекти, що впливатимуть на рівень адекватного сприйняття розуміння художнього твору.**

Для участі в констатувальному зрізі були обрані учні 4 класу оскільки, досліджуючи особливості сприймання учнів початкової школи я проходила практику саме в цьому класі, була присутня на всіх уроках, в тому числі і на уроках з літературного читання.

Підготовка до експерименту: Вибрати літературний твір, який буде використаний у експерименті; роздрукувати текст твору і розмістити перед учнями на парті. Учитель або дослідник читає текст твору усміченням подібним чином, забезпечуючи виразне читання і зрозуміле викладення змісту. Самостійна робота учнів: Після читання твору учням пропонується самостійно відповідати на запитання, складені з урахуванням критеріїв сприймання, висунутих О. Галичем: ступінь образної конкретизації і образне узагальнення.

Запитання повинні стимулювати учнів розуміти й відтворювати образи з твору у своїй уяві, а також аналізувати загальний зміст і проблематику,

шовникає у тексті. [7].

Учням були запропоновані запитання, що давали змогу виявити якість сприйняття, такі рівні розуміння твору, що висвітлені в таблиці 3.1.

Приклад запитань до творів (констатувальний етап)

Таблиця 3.1

No	На що спрямоване запитання	Запитання
11	Виявлення рівня сприймання образу-персонажа	Яким виявляє персонаж? Опишіть його зовнішність; На вашу думку, скільки йому років? Яка картина стала перед вами під час читання уривка тексту?
22	Виявлення рівня розуміння вчинку українських дитячих письменників	Чому персонаж саме так вчинив? Чирозуміли діти, дочого це може привести?
33	Сформованість міння характеризувати образи-персонажі	Яким був Мсьє Жак? Опишіть його риси характеру, якими на вашу думку йому були притаманні?
44	На виявлення розуміння ідеї твору	Автор хотів, щоб ми замислились - надчим?

У Онківському ліцеї Мар'янівської сільської ради проведено перший констатувальний зріз, під час якого вивчалися рівні сприйняття та розуміння літературних творів серед учнів 4 класу. Всього брали участь 23 учні.

Для опитування було обрано оповідання Катерини Бабкіної «Мсьє Жак та квітневаріба». Оповідання має простий сюжет морально-етичного спрямування: Оповідання «Мсьє Жак» розповідає про приїзд учителя зі школи в паризькому передмісті, який замінив звичного вчителя французької мови, мсьє Анатолія. Хоча Мсьє Жак був доброзичливим і лагідним вчителем, діти почали кепкувати з нього через його м'яку і занадто терплячу натуру. Вони часто називали його «старий жак» чи «дірявий піджак», спираючись на його французьке походження та м'яку вдачу. Незважаючи на це, Мсьє Жак замість традиційних занять диктантами та вправами, вчив дітей цікавим французьким казкам, віршам, пісням і іграм, які є популярними серед паризьких дітей. Він сприяв поглибленню їхнього інтересу до мови через захоплюючий підхід до навчання. Оповідання передає атмосферу дружнього і неформального навчання, де вчителю дається зацікавити учнів мовою через природність і цікавість до французької культури. **Начало форми**

В оповідання «Мсьє Жак та квітневаріба» Мсьє Жак виступає головним героєм. Головна ідея оповідання полягає в тому, як учні спочатку кепкували з Мсьє Жака, звинувачуючи його у м'якості і недостатній суворості. Вони «зривали уроки», відкладали домашні завдання та дозволяли собі іронію на адресу вчителя. Незважаючи на це, Мсьє Жак не втрачав спокою і залишався лагідним і терплячим.

Він застосував нестандартні методи навчання, використовуючи французькі казки, вірші, пісні та ігри, щоб зацікавити учнів.

Ці спроби змінили ставлення дітей до уроків і мови загалом. «Квітневаріба» може символізувати щось надзвичайне і магічне, що привертає увагу дітей і робить навчання захопливим. Ця історія показує, як вчитель може впливати на учнів через творчість і індивідуальний підхід, навіть у складних умовах. «Мсьє Жак та квітневаріба» підкреслює важливість емоційного зв'язку в навчанні і те, як інноваційний підхід може змінити відношення до процесу навчання і зробити його цікавим і захопливим для учнів.

Так, в аналізі відповідей учнів на оповідання «Мсьє Жак і квітневаріба» можна провести оцінку наступних аспектів:

Реакція на головних персонажів: Учнів словлювали своє враження про Мсьє Жака як вчителя та його взаємодію зі школярами. Числ приймають вони його позитивно чи негативно, як вони оцінюють його методи навчання? Зазначимо, що з 23 учнів 64% змогли дати відповіді на запитання.

Якщо це означає, що 64% учнів висловили своє враження про Мсьє Жака, то це 14 учнів з 23,

які висловили своє враження висловивши захоплення його методами навчання, та вважали його дружнім і підтримуючим вчителем. 16% опитаних дітей, тобто 4 учні з класу висловлювали незадоволення або критикували його ставлення. 20% учнів з класу, тобто 5 чоловік, взагалі не бажали говорити про прочитане.

Сюжетні лінії: Учні можуть відзначити ключові події і поворотні точки в оповіданні. Чи змогли вони відтворити послідовність подій і зрозуміти, як вони впливають на розвиток сюжету? Лише невелика частина учнів зможе усвідомити мотиви поведінки головного героя.

Важливо задавати учням відкриті запитання, які спонукають їх розмірковувати про мотивації героя. Наприклад: «Чому Мсьє Жак вирішив зробити саме так?» або «Що спонукало його вчинити таким чином?». 42% відповіли на поставлене запитання, пояснитимоти моральних аспектів оповідання, запитуючи учнів, «Чому головний герой обирає певний шлях дій?». Наприклад, чому він допомагає квітневій рібці, незважаючи на ризики, змогли лише 8% учнів. Решта учнів змогли відповісти лише на запитання спрямоване на фактичне розуміння твору: «Які важливі події та взаємодії між персонажами стали ключовими для розвитку дружби між Мсьє Жаком і квітневою рібкою в оповіданні?»

Теми і основні ідеї: Як основні теми вони вбачають у тексті? Чи змогли вони визначити основні моральні, соціальні або етичні висновки, які автор намагався передати через своїх персонажів і події? Досить поширеною ситуацією є, коли учні мають труднощі з розумінням мотивів персонажів, особливо у молодшому віці, 83% учнів не змогли визначити мотиви Мсьє Жака. Визначили лише 17% учнів.

Стовомо характеристики Мсьє Жака (його образу-персонажа) 46% учнів використали слово «смішний». Ці свідчать про

їхню здатність сприймати його як комічного або забавного. Важливо підтримувати цей інтерес і розвивати їхнє розуміння інших аспектів персонажа.

Четвертокласники мали труднощі з визначенням глибшого сенсу тексту або намірів автора. Учні рідко самостійно аналізували текст для відповіді на питання про те, над чим автор хотів, щоб читачі задумались. Це може вказувати на потребу в більшій підтримці при вивченні тексту, наприклад, за допомогою групових обговорень або прямої підтримки вчителя.

Результати дослідження за емоційною реакцією учнів, що порівнюють сприйняття четвертокласників і текстових говорів про те, що 36% учнів мають фрагментарне розуміння текстів. Вони можуть усвідомлювати окремі епізоди або деталі, але не завжди здатні об'єднати їх у цілісне уявлення про сюжет або глибше розуміння мотивацій персонажів. 46%

учнів може зробити загальні висновки або констатувати щодо прочитаного тексту. Вони можуть визначити основні події,

ключові моменти чи особливості персонажів, але їхній аналіз може бути обмеженим.

Аналіз відповідей четвертокласників показують наявність певних прогалів у їхньому розумінні тексту та здатності аналізувати ситуації з оповідання

«Мсьє Жак і квітневаріба», 22% на запитання «Чому цій класу зважбоза звичку постійно кепкувати з Мсьє?» І знову четвертокласники не зверталися до тексту. Учні не розуміли, чому персонаж, яким є Мсьє Жак, став об'єктом кепкування. Це може бути через недостатнє чи фрагментарне розуміння його характеру, дій або мотивацій у тексті. 78% все ж таки дали правильні відповіді на поставлене запитання, обгрунтувавши його: «Мсьє Жак є «добрим і лагідним до дітей», але це може робити його легкою мішенню для тих, хто шукає слабкості чи смішку»; «Мсьє Жак може став об'єктом кепкування через його неспритність або недосконалість у виконанні певних завдань»; «Його доброта або незвичайність викликали непередбачувану реакцію в інших дітей».

36% учнів має обмежене, фрагментарне розуміння текстів. Вони можуть здатні сприймати окремі деталі або епізоди, але не завжди здатні об'єднати їх

у ціліснеуявлення про сюжет чи ідею твору. Більшість учнів, 46%, можуть робити загальні висновки або констатувати дотекстів. Вони можуть виявляти основні події та ключові моменти, але їхнє розуміння може бути обмеженим у глибокому аналізі. На рівні персонажа (11%) і на рівні ідеї (7%), тобто меншість учнів можуть аналізувати ідеї та мотивації персонажів або розуміти більш глибокі ідеї, які лежать в основі тексту. Зауваження щодо невпевненості та нерішучості учнів при роботі з текстами може свідчити про нестабільність їхніх навичок у використанні текстів як джерела інформації та аргументації. Це може бути пов'язане з відсутністю досвіду у використанні текстових доказів для підтримки своїх висновків або нестаче практики у критичному читанні.

Узагальнюючи отримані результати аналізу, можна сказати, що рівень сприйняття на рівні "героя": більша частина опитаних учнів, які сприймають художній текст на рівні "героя", притаманні четвертокласникам. Це свідчить про їхню здатність більш глибоко аналізувати персонажів, їхні дії та мотивації. Але є учні, які показали неточне та неадекватне сприйняття персонажів твору. Вони можуть не уявляти зовнішній вигляд персонажів, їхній вік або час подій, що відбуваються. Більша частина учнів не розуміє мотивів, які ведуть персонажів до їхніх дій, і не вміє адекватно охарактеризувати їх. Це може свідчити про потребу у покращенні аналітичних навичок та розвитку розуміння характерів. Незначна кількість учнів 4 класу змогли зрозуміти підтекст художнього твору, але це все ж таки є позитивним сигналом в їхньому розвитку літературного сприйняття і розуміння глибини тексту.

Щодо кореляції між рівнем сприйняття (наприклад, на рівні "героя", "ідеї" тощо) і розумінням тексту може бути визначена через порівняння частоти та способу, яким учні реагують на питання або завдання, пов'язані з конкретними аспектами твору. Значна кількість учнів 4 класу показала глибоке розуміння персонажів і ідей твору, то можна припустити високу кореляцію між рівнями знань учнів та їхньою здатністю аналізувати та розуміти текст. З іншого боку, якщо слабші учні частіше показали фрагментарне сприйняття або неадекватне розуміння, це може вказувати на необхідність подальшої роботи над розвитком їхніх літературних навичок.

Для аналізу кореляції також важливо враховувати контекст і метод дослідження, які використовувалися під час збору даних. Це допоможе зрозуміти, наскільки точно можна робити висновки про залежність між рівнями сприйняття та розумінням тексту серед різних рівнів знань.

Кореляцію між різними рівнями сприйняття і розуміння дають змогу побачити узагальнені результати зрізу, подані в таблиці 3.2 та 3.3.

Результати заміру рівня сприйняття % (перший зріз)

Таблиця 3.2

Рівні знань	Фрагментарний	Констатувальний	Рівень «персонажа»	Рівень «ідеї»
Низький	58	38	4	-
Середній та Достатній	42	53	5	-
Високий	36	46	11	7

Результати заміру рівня розуміння твору %

(перший зріз)

Таблиця 3.3

Рівні знань	Фактичний рівень	Смисловий рівень	Розуміння Підтексту	Розуміння ідеї
Низький	62	34	4	-
Середній та Достатній	42	53	5	-
Високий	36	46	11	7

Дослідження показали, що учні з низьким рівнем знань мають певні труднощі у характеристизації персонажів літературних творів. Вони можуть перерахувати події, назвати де і коли вони відбуваються, а також знаходити фрагменти за запитаннями, але вони не вміють адекватно виділяти вчинки та мотиви персонажів та характеризувати їх, використовуючи відповідні та точні слова-характеристики. Дослідження були проведені серед учнів одного 4 класу з різними рівнями навчальних досягнень.

Для порівняння результатів було взято уривок з твору сучасного українського письменника Сергія Гридіна "Федько, прибулець з інтернету". Сергій Гридін у своєму творі "Федько, прибулець з інтернету" розповідає про хлопчика Сашку, який стикається з вірусом з комп'ютера, що стає його другом. Вірус, якого він називає Федьком, має людські риси і здатність виходити з екрана. Сашко і його друг Петрик вирішують залишити Федька з собою, незважаючи на страх можливих ризиків для комп'ютера. Цей твір вражає своєю казковістю та несподіваністю. У порівнянні з "Мсьє Жаком та квітневою рибою", "Федько, прибулець з інтернету" є сучаснішим і ближчим до сучасних дітей, які зросли у цифрову епоху. Тим часом, "Мсьє Жак та квітнева риба" відомий своєю глибиною символізму та філософським підтекстом, але через свій поетичний та алегоричний стиль може бути складнішим для молодшої аудиторії, хоча і включений до навчальної програми 4 класу. Так, "Федько, прибулець з інтернету" може бути легше сприйнятий дітьми через його сучасну тематику і пряму зв'язаність з їхнім досвідом використання технологій. У порівнянні з творами, які мають більш морально-етичний зміст.

Так, твір Сергія Гридіна "Федько, прибулець з інтернету" дійсно має простий сюжет. Головний герой, хлопчик Сашко, зображений як сміливий та чемний хлопчик. Він виявляється у ситуації, де зустрічає вірус з комп'ютера, якого називає Федькою, і вирішує дружити з ним, незважаючи на потенційні ризики для свого комп'ютера. Це підкреслює характер Сашка як хлопчика, який не боїться нових викликів і відкритий до незвичайних друзів.

Розумію, що після прочитання твору "Федько, прибулець з інтернету" виникають додаткові аспекти сприйняття і розуміння. Цей твір Сергія Гридіна дійсно залишає простір для різних інтерпретацій і вражень. Давайте розглянемо деякі можливі аспекти, які можуть виникнути після читання цієї казки:

1. Технологічний світ і взаємодія з ним: Твір Федько, як вірус з комп'ютера, відкриває простір для обговорення взаємодії людини з технологіями. Для дітей, особливо тих, хто вже має досвід з комп'ютерами і Інтернетом, це може бути цікавим поглядом на те, як технології впливають на наше життя.
2. Дружба і співпереживання: Відносини між Сашком і Федьком, а також між Сашком і його другом Петриком, можуть викликати обговорення про значення дружби, взаємодопомоги та толерантності.
3. Фантазія і казковість: Казковий аспект твору створює можливість для розвитку уяви у дітей. Історія про віруса, який стає живим істотою з характерами людини, відкриває необмежений потенціал для творчого мислення.
4. Етичні аспекти: Важливо обговорити з дітьми етичні питання, пов'язані з тим, що Федько є вірусом, і як це впливає на їхню взаємодію з ним. Наприклад, чи можна довіряти вірусові, як відноситися до його потенційних негативних наслідків для комп'ютера та інформації.
5. Символізм і алегорія: Ви можете обговорити з дітьми символічне значення казки, її можливі алегоричні інтерпретації, наприклад,

відноснотехнологійсучасногосвіту, людськихвластивостей, взаєминміжрізнимистотамитощо.

Цейтвір надає великий простір для різноманітнихобговорень і можевідкритинові погляди на взаємодіюлюдини з технологіями, а також на значеннядружби і фантазії.

У творі "Федько, прибулець з інтернету" головний герой Сашко відноситься до прибульця Федька з цікавістю, відкритістю і певноюдовірливістю.

Початково вінстаєздивованим та захопленимтим, щовірус з йогокомп'ютераможевиходити на реальнийсвіт та матилюдськіякості. Сашко називаєцьоговіруса Федькою і швидкоукладає з ним дружбу, дозволяючиюмубрати участь у своємужитті.

Взаємини Сашка з Петриком такожцікаві та дружні. Петрик є другом Сашка, і вони разом вирішуютьпитання, пов'язані з Федьком. Петрик, як і Сашко, виявляєінтерес до цьогонезвичайногоявища і допомагаєСашкові у прийняттірішеннящодо того, щоробити з Федьком. Вони обговорюютьрізніаспектийогоприсутності, включаючиюможливіризики і переваги.

Отже, відносини Сашка з Федьком і Петриком можнаохарактеризувати як дружні, взаємовігідні і сповненідовіри. Ціперсонажі разом вирішуютьпроблеми і взаємодіють, щобзробитинайкращірішення для всіхсторін.

Це цікава спостереження про сприйняття школярами героїв твору "Федько, прибулець з інтернету". Такий результат може свідчити про те, що діти легко ідентифікуються з персонажами свого віку і відображають їхні властивості, включаючи зовнішній вигляд і вікові параметри. Таке співпадіння може сприяти більш глибокому розумінню та сприйняттю сюжету та взаємин між персонажами для молодших читачів.

У творі "Федько, прибулець з інтернету" іншіперсонажі, такі як Петрик, мама і сам Федько, є другорядними, але вони не лишенііндивідуальних рис, якіпроявляються у їхніхдіалогах з головним персонажем, Сашком. Наприклад, Петрик можемати свою унікальнуреакцію на Федька абосвоївласні думки щодоситуації з вірусом. Мама, ймовірно, проявляєзанепокоєнняборозуміння до інтересів і стурбованостісвогосина.

Такийпідхіддозволяє кожному з другоряднихперсонажівмативласнуособистість і взаємодіяти з головнимгероем у контекстійогопригод. Це робить їхбільшреалістичними і додаєглибину сюжету, не зважаючи на їхнюдругорядність у порівнянні з головнимгероем.

За результатами опитуваннясередчетвертокласників з низькимрівнемзнань, середнім та достатнім, та високимщодомотивівповедінки головного героя Сашка з твору "Федько, прибулець з інтернету", видно, щобільшістьучнів (приблизно 63%) вважають, що Сашко вирішивтоваришувати з Федьком через те, щовінцінував дружбу більше, ніжтехніку. Цесвідчить про те, що для

цихучнівважливістьлюдськихвзаєминпереважаєтехнічніаспекти.Іншівідповідіучнівтакожвказують на різноманітнімотиви: деяківідповідали, що Сашко бувздивований (10%), щотакожможевказувати на йоговідкритість до нового досвіду. Деяківисловилисумнівищододружби з Федьком (6%), а такожбуливідповіді, щовін не хотівобразитичишкодував Федька (загалом 9%), 12% взагалі не дали відповіді. Цівідповідіпоказуютьрізніаспекти персонажа Сашка і різні шляхи йогомотиваціївзаємодії з Федьком, щододаєглибинурозумінняйого персонажа в контексті сюжету та йоговнутрішніхконфліктів.

Результатами опитуваннясередчетвертокласників, показалилише 23% використовували три абобільше слова-прикметники для характеристики Сашка, середякихнайчастішезустрічалисятакі слова як "добрий", "мудрий", "веселий". Більшістьучнів (74%) використовувалиодне-два слова-прикметники, такі як "люблячий", "довірливий", "сміливий", "розумний", "хоробрий". Цесвідчить про те, що характеристика Сашка для більшостідітейбулазведена до декількохключових рис особистості, які вони вважаютьнайбільшважливимиабоякі вони найлегшезапам'ятовують. Такийпідхіддозволяєїмутримати у своїйуявіузагальнену картину персонажа, не занадторозгортаючидеталійого характеру. Такожзазначимо, що 3 % учнівне дали жодної характеристики.

Узагальнюючирезультати другого зрізуопитування за твором "Федько, прибулець з інтернету", можемоказати наступне:

1. 49% учніввикористовувалилише два слова-прикметники для характеристики Сашка.
2. 29% опитанихвикористовували три абобільше слова-прикметники для опису головного героя.
3. 22% учнівобмежилисьлише одним словом-прикметником, щоможе свідчити про їхнійобмеженийсловниковий запас абоскладнощі у виборівідповідного слова.

Ціданіпоказують, щобільшістьучніввикористовувалидостатнюкількістьприкметників для створення образу головного персонажа, проте є частинадітей, якіпотребуютьпідтримки у розвиткусвоєїмовленневоїкомпетенції і збагаченнісловникового запасу.

Загальні **результати другого зрізу за твором Сергія Грідіна подані в таблиці 3.4 та 3.5.**

Результатизамірурівнясприймання%(**другий зріз**) Таблиця 3.4 Рівень знань Фрагментарний **Констатувальний Рівень«персонажа»**
Рівень «ідеї»

Низький 32 60 8 -

Середній, Високий, Достатній 25 57 11 7

Результатизамірурівнярозуміннятвору%

(другийзріз)

Таблиця 3.5

Рівень знань Фактичнийрівень Смиловийрівень Розумінняпідтексту Розуміння ідеї

Низький 50 43 7 -

Середній, Достатній, Високий 33 43 14 10

Результатиповторнихопитуваньпоказують, щорозуміння студентами творів є низьким і безпосередньопов'язане з рівнемсприйняття. Якщодитина не може правильно сприйнятитвір, їїрозуміння та інтерпретаціятакожбудуть на низькомурівні.

Під час опитуваннябуловідзначенодужеобмеженувагумолодшихшколярів до літературних деталей, таких як описи місцяподій, зовнішностігероїв і реплікидругоряднихперсонажів. Цеобмеженняваги не дозволяєїмутворитивласнийцілісний образ того, щовідбувається у творі.

Таким чином, важливопідкреслити потребу у розвиткууваги до деталей і вміннівирізнятиважливіелементи тексту для покращеннярозуміннялітературнихтворів у молодшихшколярів.

Експеримент проводився на уроках літературного читання у 4 класі Оникіївського ліцею. У навчальному експерименті брали участь усі 23 учні класу. Методика читання більшості дітей цього вікового діапазону сприяє повному розумінню творів.

Конкретизуючи загальну мету, були описані експериментальні завдання:

1. Визначити принципи, які лежать в основі підбору художніх творів, ці твори найбільш ефективно розвивають здатність сприймати героїв і осягати художній твір.
2. Визначити оптимальні умови, що сприяють розвитку вміння аналізувати текст і описувати образи-персонажі у творі.
3. Оцінити запропонований підхід, продемонструвати його ефективність.

При розробці системи вправ були закладені різноманітні загальноосвітні та методичні принципи, що стосуються організації навчального процесу

в цілому. Державний стандарт вимагає програм з читання української літератури та результатів досліджень розуміння та розуміння художніх творів молодшими дітьми, це були ті базові здібності, які молодші школярі мають набути до кінця початкової школи.

1. Виділяти героїв твору, розрізняти серед них головних і другорядних.

2. Аналізувати події, їх причини, час і місце де відбувається, а також у творі і з'ясовувати їх взаємозв'язки.

3. Висловлювати свої враження та **почуття, які виникли під час ознайомлення з твором.**

4. Розкривати характер персонажа на підставі авторських характеристик, **через дію, яскраві портретні деталі, встановлювати авторське ставлення до персонажів (за можливістю).**

5. Формулювати власне ставлення до зображуваного, знаходити характерні образні вирази для аргументації своєї думки.

При розробці експерименту великою увагою був відданий вибір художніх текстів. Під час добору творів враховувались такі принципи: вікові можливості учнів, їх рівень читацьких навичок, наявність в текстах описів зовнішності персонажів, їх дій та рис характеру. Кожен обраний твір містив ситуації, що були близькі та зрозумілі для учнів, основними темами були морально-етичні питання: взаємини з батьками, суперечки з дорослими. Важливим критерієм був також якісний рівень літературного матеріалу. Учня пропонувалися переважно твори, які рекомендовано програмою.

Для забезпечення універсального розвитку навичок у молодших школярів і поступового переходу до складніших форм літератури, ми вважали важливим включити в програму сучасну українську літературу. Згідно з принципом поступовості в навчанні, учні мали можливість ознайомитися з творами сучасних письменників у 4-му класі.

Під час відбору художніх творів ми акцентували увагу на детальних портретах персонажів, їхній характеристиці через мовленнєві особливості, а також на описі їхніх дій і рис характеру. Ці аспекти вважалися ключовими для повного розуміння та адекватного сприйняття героїв творів.

Перелік обраних творів із зазвичайною наявністю структурних компонентів українських дитячих

письменників наведено в додатку Б. Опішемо пропонувану нами методику роботи над характеристикою персонажа в курсі літературного читання в початковій школі.

Робота над твором відповідала принципу "діалогу з текстом" за підходами С. Бондаренко, що включала три основні етапи:

1. Спрогнозування змісту на основі заголовка та автора
2. Внутрішній діалог з автором під час читання
3. Усвідомлення прочитаного.

Після глибокого аналізу структури твору обов'язковим елементом навчальної роботи були завдання, що сприяли повторному і цілісному сприйняттю (інсценування, виразне читання за ролями тощо).

Аналіз наукових та методичних джерел визначив основні напрями роботи з художніми творами на уроках літературного читання в початковій школі:

1. Виявлення пробілів у сприйнятті учнями за допомогою словесного опису прочитаного.

2. Розширення знань учнів про сучасну літературу, використовуючи тлумачення окремих слів і речень, розповіді вчителя та наочний матеріал, такий як твори мистецтва і довідкова література.

3. Розвиток довільного уявлення під час вивчення художніх творів через словесні описи, різні методи читання, складання розповідей про персонажі і елементи драматизації.

4. Робота над усвідомленням емоційного змісту творів і власного ставлення до прочитаного за допомогою виразного читання. Для підтримки емоцій учнів під час аналізу рекомендується застосовувати різноманітні методи і чергувати прийоми.

Під час аналізу твору обов'язковим елементом було передбачення **змісту за його заголовком та ім'ям автора. Учні висловлювали свої думки, використовуючи свій попередній досвід читання та знання про творчість письменника. Наприклад, перед читанням оповідання В. Нестайка "Злочин Жори Горобейка", четвертокласники разом з учителем пригадали інші твори письменника, які вони вже читали, такі як "Незвичайні пригоди в лісовій школі", "Шурка і Шурко", "Космонавти з нашого будинку".** Це дозволило їм очікувати від нового твору казкову або нестандартну історію з можливим гумористичним акцентом. Аналіз заголовка та обговорення питань про його значення, наприклад, чому слово "злочин" у лапках, спонукало учнів зосередитися на моральних аспектах подій.

Під час нашого експерименту ми також використовували методику Н. Стецюк, яка рекомендувала починати роботу над морально-етичними творами з обговорення, що передує їх читанню. Це сприяло активізації особистого досвіду дитини і підготувало її до аналізу та оцінки прочитаного у творі. [47].

Під час наступного етапу роботи зі сприйняття твору відбувся етап виразного читання, який проводився безпосередньо під час читання тексту вчителем. Вчитель старанно читав текст, щоб передати його емоційний настрій і допомогти учням співпереживати герою або радіти разом з ним. Для деяких учнів уважне слухання тексту виявилось складним завданням, особливо під час ознайомлення з творами великого обсягу. Тому ми організували зупинки під час читання, спрямовані на активізацію їхньої прогностичної уяви (наприклад, уявлення про можливий розвиток подій у складних ситуаціях героїв?).

Після цього настав **аналітичний етап роботи. Сучасні методичні підходи до формування читацьких навичок на уроках літературного читання** акцентують увагу вчителя на методі літературної бесіди, який був описаний А. Ємцем. Цей підхід сприяє досягненню вищого рівня сприйняття тексту. Вчителю відводиться роль співрозмовника, який показує, як він **розуміє події твору, як перечитує його, аналізує окремі епізоди, слова та речення.** 14, с. 22-33.

У літературній бесіді питання формулювались таким чином, щоб всі учні могли взяти у ній участь і кожен міг висловити власну думку. Особлива увага приділяється створенню запитань, на які більшість дітей не давала відповіді. Це стимулює процес вивчення художнього твору, розвиває критичне мислення та сприяє розвитку аналітичних здібностей учнів.

Чергування простих і складних запитань сприяє активному залученню всіх учнів до обговорення, включаючи учнів з низьким рівнем знань.

Ефективність літературної бесіди під час аналізу твору, на нашу думку, полягає в її здатності стимулювати молодших школярів висловлювати свої думки і обирати точні слова. Учителю це дозволяє чітко оцінити рівень розуміння учнів і відповідно адаптувати наступний крок в роботі. В ході бесіди під час аналізу художнього твору запропоновано такі питання: «Яка назва твору, який ви прочитали? Хто його автор?», «Чому важливо звертати увагу на...?», «Чи є автором цього твору **сучасний письменник чи письменниця?**». **Наступний етап включав обговорення ряду запитань, на які учні відповідали самостійно: «Про кого розповідається в оповіданні?», «Де відбуваються події?», «Які дії здійснив хлопчик?», «Чому він вчинив саме так?», «Який характер Сашка (чесний, справедливий, добрий, дружелюбний)?», «Чи мав автор намір, щоб ми щось розмірковували...?». Під час цих обговорень учні 4 класу активно обмінювались думками, ведучи дискусії і аргументуючи свої погляди. В рамках нашого дослідження особлива увага була приділена вмінно аналізувати образи і характеризувати персонажів. **Розглянемо основні підходи, які успішно застосовувалися нами під час навчального експерименту.****

Працюючи над характеристикою персонажів, спочатку визначаємо головних та другорядних героїв у художньому творі. Під час

обговорення **питання «Чому цей герой є головним? Хто є другорядним героєм?»**, учні розуміють, **що головні** персонажі займають центральне місце у творі: на них зосереджені основні події, з ними пов'язана найважливіша інформація в тексті, тоді як другорядні персонажі виконують допоміжні функції і допомагають краще зрозуміти і оцінити дії головних героїв. Наприклад, при аналізі уривку з твору Сергія Гридіна «Федько, прибулець з інтернету», спочатку діти вважали Федьку одним із головних героїв через його присутність у заголовку. Проте під час більш детального вивчення тексту учні змінили **свою думку. Після 2-3 уроків з опрацювання текстів невеликого обсягу з кількома персонажами в учнів формується вміння самостійно визначати головних і другорядних героїв.** З метою фіксації імені персонажа учням після знайомства **з твором пропонувалося знайти головних і другорядних героїв і зробити відповідний запис у зошиті.** Наприклад, під час роботи над твором Катерини Бабкіної «Мсьє Жак і квітнева риба» **був зроблений запис, до якого зверталися під час аналітичної роботи (вибіркове читання), уточнюючи стосунки між персонажами та даючи оцінки їхнім вчинкам.**

(
Головний персонаж
Другорядні персонажі
Мсьє Жак
Учні
Анатоль
Батьки
)

Наступним кроком у аналізі персонажів є детальне вивчення їх зовнішності. Основною метою цієї роботи є формування початкових уявлень про те, яким є літературний герой через опис його фігури, колір волосся, очей та одягу. Учні разом з учителем вибирають відповідні слова з тексту для створення повноцінного портрета персонажа.

У процесі навчання виявилось, що комбінація прийому вибіркового читання з графічним і словесним малюванням є особливо ефективною. Так, під час роботи над оповіданням С.Гридіна «Федько, прибулець з інтернету», де учні під керівництвом учителя знаходили читали рядки, які характеризують зовнішність головного персонажа - Сашка: друзі кликали його «Біленький», він мав хвилясте, м'яке, біляве волосся, йому було 9 років, не любив як мама гладко зачісувала йому чубчик - він його куйовдив, високий, непосидючий." Після цього учні розглядали ілюстрації різним зображенням хлопчиків, серед яких необхідно було знайти Сашку і довести, що це саме він. Зображення хлопчиків відрізнялися не тільки кольором волосся, а й одягом. Ілюстрації подано в додатку В. Під час проведення формувального експерименту було встановлено, що робота з ілюстраціями є найбільш ефективним напрямом у навчанні. Використання ілюстрацій на уроках має великий потенціал як у діагностичному плані (для оцінки рівня сприйняття), так і у розвивальному. Продемонструємо це на прикладі опрацювання оповідання Катерини Бабкіної "Мсьє Жак і квітнева риба". У процесі навчання використовувалися ілюстрації (додаток Д), кожна з яких допомагала учням краще уявити зовнішність персонажів, їхнік, місця подій, взаємини та емоції.

Під час уроку були використані різноманітні завдання: розглянути ілюстрації **та знайти в тексті діалоги, які відповідають зображенню;** оцінити зображення і почуття прочитавши виразно

У дитячій літературі в більшості творів портрет героя відсутній. У такій ситуації допомагають репліки інших персонажів та загальне уявлення про час, коли відбуваються події. Так, у творі К. Бабкіної «Мсьє Жак та

квітнева риба» учням було запропоновано описати мсьє Жака, який вийшов у являють (вік, одяг, зріст, волосся, очі), тоді як у тексті опис зовнішності відсутній. Наша думка, такий прийом допомагає учням рухатися в правильному напрямку до розуміння твору, адже персонаж – цей його центральна ланка, і якщо учні зможуть уявити його, вони краще зрозуміють стосунки між героями, про які хідеться у творі.

- Результати експериментальної роботи

Методика роботи над характеристикою літературних творів українських дитячих письменників, висвітлена в підрозділі 3.1., застосовувалась в експериментальному 4 класі на уроках літературного читання. Завершальним етапом реалізації запропонованої методики роботи в курсі літературного читання в початковій школі стало здійснення перевірки ефективності її результатів.

Під час експериментального дослідження учні навчалися різним методам і прийомам для розвитку ключових навичок, необхідних для нормальної оцінки та характеристики персонажів творів. Вони вміли виділяти головних і другорядних героїв, аналізувати події в творі з точки зору причинно-наслідкових зв'язків, визначати час і місце подій, а також їх зв'язок між собою. Учні висловлювали свої враження та почуття від знайомства з твором, розкривали характер персонажів на основі авторських описів і дій, аналізували авторське ставлення до персонажів. Крім того, вони вміли формулювати своє власне ставлення до зображуваного і використовувати образні вирази для аргументації своїх думок.

У кінці навчального року одночасно проводилися контрольні зрізові роботи в експериментальному 4 класі для порівняння їх результатів.

Завдання, їх складність і критерії оцінювання були диференційовані.

Метаконтрольного зрізу - перевірити ефективність запропонованої методики; зробити висновки щодо її результативності. Форма виконання завдання -

письмові відповіді на запитання до тексту. Учням

пропонувалося познайомитися з художнім твором самостійно, після чого відповісти на запитання, **які дозволяли перевірити рівень сприйняття та розуміння**

учнями художнього твору загалом та наявність уміння навичок надавати характеристику персонажам. Твір для учнів був незнайомий, під час формувального експерименту не використовувався. Контрольні зрізи проводилися декілька разів на основі творів: Сашка Дерманського «Вужик Онисько»; Галини Вдовенко «Хто творить Різдво»

Аналіз результатів відповідей експериментальної роботи 4-го класу над твором С. Дерманського «Вужик Онисько» показали, що 82 % учнів виявили нормальне сприйняття. Помилкове сприйняття було виявлено у 18 % учнів. На запитання «Де жив вуж Онисько?» діти відповіли «на вулиці», «на городі», тоді як мешкав вужик в оповіданні: на городі під напівзотлілим галуззям.

До речі, на інше запитання, спрямоване на інших героїв твору («Хто були сусідами Ониська?»), змогли відповісти 91% опитаних («хрбачок Кузя, мишка Евридіка, коропадський жук Джек»), лише 9 % показали не сприйняття («пташки, жучки, черв'ячки»). Результати відповідей учнів під час контрольного зрізу 4-го класу **показали, що серед опитаних 64 % змогли дати відповіді на запитання, які**

стосувалися безпосередньо сприйняття (аспекту уявлення). Помилкове сприйняття виявилось у 22% учнів, 14% не змогли дати відповідь.

Мотиви поведінки головного героя усвідомила під час експерименту більшість четвертокласників. Відповідаючи на запитання

«ЧомуОнисько злякався «Сонця»?», 96 % дали відповідь типу «тому що Онисько нафантазував собі, що Соняшник то Сонце і спалить його», шовказує на адекватне розуміння **учнями подій, які змальовані у творі. Зазначимо, що лише 4 %** опитаних учнів 4го класу під час експерименту продемонстрували нерозуміння мотивів поведінки одного з головних персонажів.

У контрольного зрізу **мотиви поведінки головного героя усвідомила лише частина опитаних (58 %), 22 % виявили нерозуміння мотивів поведінки** одного з головних персонажів, 20% відповісти не змогли.

Для характеристики кожного персонажа в оповіданні переважна більшість четвертокласників під час експерименту добирали не менше трьох **слів-прикметників. На запитання «Який вуж Онисько? Опишіть його» 75%** учнів давали такі характеристики; затятий фантазер і мрійник, любитель погомоніти з сусідами), 25 % опитаних давали одне слово-характеристику, яке часто було помилковим (холодний, бридкий) або не давали відповіді зовсім. На запитання «Коли прокидається вуж Онисько?» 82 % учнів давали такі характеристики: надвечір. 18 % опитаних дали помилкові характеристики (вранці, або вдень) або не давали відповіді.

Результати виконання завдання четвертокласниками контрольних показали, що для характеристики героїв лише **32 % четвертокласників використовували два слова-характеристики, більшість учнів (61 %)** записали один прикметник. Зазначимо, що 7% учнів не дали жодної характеристики.

Отже, аналіз результатів свідчить про те, що в експерименті в 4 класі, порівняно з виконанням контрольних робіт:

1. нормальне сприйняття виявлено більшою кількістю учнів під час експерименту, **ніж контрольних (відповідно 82% та 64%);**
2. розуміння мотивів героїв виявлено більшою кількістю учнів під час експерименту, на відміну від виконання **контрольних (відповідно 96 % та 58%);**
3. **кількість і якість дібраних слів-характеристик в експерименті значно перевищувала результати контрольних.**

Порівняльні результати рівнів сприйняття учнів експериментальних і контрольних класів у загальному вигляді подано в таблиці 3.7.

Порівняльні результати рівнів сприйняття під час експериментальної виконання контрольних у %

Таблиця 3.7

Фрагментарний Констатувальний Рівень «персонажа» Рівень «ідеї» Екс. Кон. Екс. Кон. Екс. Кон. Екс. Кон.
Експеримент 11 38 58 61 25 1 6 -
Контрольний зріз 10 44 52 43 28 11 10 2

Порівняльні результати контрольного зрізу в четвертокласників (за Галини Вдовенко «Хто творить Різдво») показали, що майже 83 % учнів продемонстрували позитивне сприйняття твору.

Відповідаючи на запитання, спрямоване на визначення рис характеру героїв твору, більшість учнів експериментального класу (**84 %**) давала розгорнуті відповіді, **в яких використовувала не менше 3-х слів-прикметників** додаючи пояснення.

У багатьох відповідях (73 %) було наявне лише одне слово-характеристика. Серед важливих **результатів контрольного зрізу – підвищення рівня сприйняття і розуміння в учнів експериментальних класів, який визначався, як і під**

час констатувального зрізу, за допомогою відповідей на запитання.

Вплив експериментальної роботи на якість сприйняття подано в таблиці 3.8.

Порівняльні результати рівнів сприйняття учнів

на початку експерименту і на кінець (експериментальні класи) у % Таблиця 3.8

Фрагментарний Констатувальний Рівень «персонажа» Рівень «ідеї» Поч. Кін. Поч. Кін. Поч. Кін. Поч. Кін.
Екс. 32 27 60 56 8 13 - 4

Котр. 25 20 57 52 11 18 7 10 Спираючись на положення щодо залежності сприйняття і

розуміння, під час контрольних зрізів було відслідковано зміни, які відбулися у розумінні учнями твору. Порівняльні результати рівня розуміння експериментальних **класів на початку експерименту і на кінець висвітлено в діаграмах 3.1.**

Діаграма 3.1

Рівень розуміння твору учнями 4-го класу на початок і кінець

(

80

70

60

68

50

43

40

30

20

10

0

33

14

10

14

8

10

Початок експерименту

Кінець

експерименту

Фактичний рівень

Розуміння підтексту

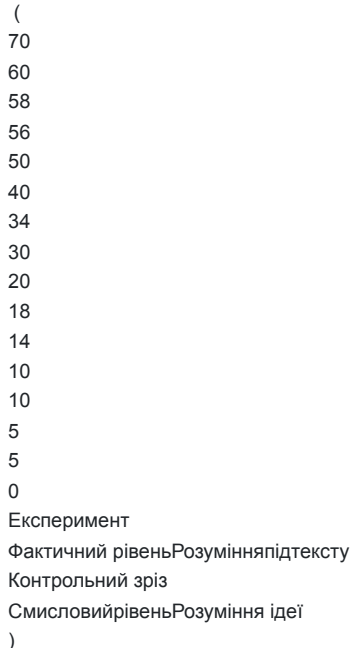
Смисловий рівень

Розуміння ідеї

експериментуу%

Результати, висвітлені в діаграмах, показують помітну різницю між на початку експерименту 43% четвертокласників продемонстрували розуміння творів лише на базовому **смысловому рівні, на кінець експерименту ці показники збільшилися** майже вдвічі. Учні навчилися виокремлювати персонажів, добирати слова-характеристики, висловлювати свою думку щодо вчинків персонажів. Показники розуміння четвертокласників теж збільшилися, розуміння твору більшості учнів на смысловому рівні, діти більш усвідомлено оцінювали вчинки та мотиви персонажів. Вони навчилися добирати доречні слова-характеристики, описувати зовнішність персонажів, місцеподій, атакож почали розуміти ідею автора. Порівняльні результати рівнів розуміння твору учнями в експериментальних контрольних класах висвітлені в діаграмах [3.3.](#)

Діаграма 3.3 Рівень розуміння твору учнями 4-го класу на кінець експерименту у%

Виявлено помітну різницю між розумінням твору в експериментальних **та контрольних класах на кінець** експерименту на фактичному рівні перебували 18% учнів під час експерименту та **56% на контрольному зрізі, що майже в 4 рази більше.** Під час експерименту значно збільшилася кількість учнів, які виявили смысловий рівень на початку експерименту 45%, на кінець 87%.

Протягом експериментального дослідження було застосовано різні методи та прийоми, які сприяли розвитку у учнів необхідних вмінь. Зокрема, учні навчалися визначати ключових і другорядних персонажів у художньому творі та аналізувати їх характеристики.

Висновки до третього розділу

Спостереження за навчальним процесом, спілкування з педагогами, **проведені заміри дозволили визначити стан навчальної роботи з формування в учнів початкових класів умінь виділяти і характеризувати персонажів на уроках літературного читання. Було з'ясовано, що в учнів виникають певні складнощі під час характеристики персонажів. Вони можуть перерахувати героїв твору, визначити події, описані в художньому творі, назвати, де**

тако й вони відбуваються. Але в молодших школярів недостатньо вмінь адекватно оцінити вчинки та мотиви персонажів художнього твору, **схарактеризувати їх. Констатувальний етап дослідження виявив найтипівші труднощі, які виникають у молодших школярів під час роботи над образом-персонажем: 1.** учні уявляють персонажів без подробиць, часто припускаються помилок, визначаючи місцеподії;

2. непомічають художніх деталей;

3. воцінюють персонажів спираючись на власний досвід, що ніколи заважає адекватно **оцінити ситуацію, описану у творі;**

4. учні досить часто підлаштовуються до думки вчителя, намагаючись говорити те, що, як їм здається, очікує від них дорослий;

5. обмежений словниковий запас заважає добору доречних слів- прикметників для характеристики персонажа.

Результати констатувального етапу виявили необхідність розробки методичної системи, спрямованої на формування у молодших школярів вмінь адекватно сприймати персонажів і розуміти художні твори. Важливим аспектом цієї розробки був добір художніх текстів, які доповнювали матеріал, викладений у наявних навчальних підручниках. При виборі творів керувалися такими принципами, як рівень читацької здібності учнів та наявність у них описів зовнішності персонажів, їхніх вчинків та характеристик.

Процес вивчення образів персонажів і розуміння художнього твору пройшов від простого до складного, що дозволило поступово формувати необхідні навички учнів.

Протягом експериментального дослідження використовувалися різноманітні методи та прийоми: урочисте читання текстів, вибір словесних характеристик з або без допомоги переліку; пошук у тексті доказів боспростувань певних рис персонажів; складання на основі плану або вільної форми розповіді про персонажів; написання переказу від імені одного з героїв; а також словесне і графічне зображення сцен і персонажів з творів.

В 4 класі обов'язково проводилася робота зі сприйняттям учнів, що включала використання ілюстраційного матеріалу, різні форми словесного і графічного малювання. Це сприяло заповненню освітніх і культурних прогалів, які існують у свідомості сучасних молодших школярів.

Під час аналізу тексту учнів вчили навички розуміння прочитаного. Важливим методом ставала літературна бесіда, яка ґрунтувалася на методиці "діалогу з твором". Цей підхід включав розгляд сенсу заголовка, формулювання запитань до твору і його автора, а також пошук відповідей на них.

Це дозволяло учням усвідомлювати зміст тексту більш глибоко. **Начало форми**

Під час експериментального дослідження учні набували ряду важливих навичок, необхідних для адекватної оцінки та

аналізу характерів персонажів творів: вони вміли виділяти головних та другорядних героїв, аналізувати події та їх причини, визначати час і місце подій, а також їх зв'язок між собою. Учні також вміли висловлювати своє враження та почуття, шовиникаліпід час читання твору, розкривали характер персонажів на основі авторських описів та дій, встановлювали авторське ставлення до персонажів, формулювали власне ставлення до зображуваного та використовували образні вислови для аргументації своїх думок.

Контрольний етап експерименту підтвердив ефективність застосування цієї методики як на рівні сприйняття персонажів, так і на рівні розуміння змісту твору.

Результати експериментальної роботи підтвердили ефективність запропонованої методики: у більшості учнів (70%) були сформовані навички адекватного сприйняття образів-персонажів. Вони змогли оцінювати вчинки персонажів і їхні мотиви, враховувати оцінку героїв іншими персонажами, розуміти авторське ставлення за допомогою вчителя, а також складати прості характеристики українських дитячих письменників, використовуючи різноманітні прикметники для характеристики героїв твору.

Зміни в сприйнятті й розумінні художнього твору мали позитивний вплив на ставлення до читання й навчання взагалі.

Отже, експериментальне дослідження підтвердило ефективність методичної системи роботи з сприйняття образів персонажів і розуміння художніх творів. Основні ідеї третього розділу викладено в публікаціях автора: [9],[10],[11].

ВИСНОВКИ

Дослідження особливостей роботи над характеристикою творів сучасних українських дитячих письменників з використанням кейс-технологій у курсі літературного читання в початковій школі дозволило зробити такі висновки:

1. Зміни, які відбуваються в педагогічній галузі сьогодні, вимагають посилення уваги до рівня сприйняття й розуміння художніх творів, що неможливе **без осмислення поняття «художній образ» як центральної ланки мистецтва.**

Функціонування художнього образу, його структурне наповнення тісно пов'язане з еволюцією художніх систем у певні часові періоди:

філософський аспект розглядався в античний період, релігійний – у Середньовіччя, естетичний – у ХІХ столітті. Починаючи з кінця ХІХ, поступово виокремлюється поняття «художній образ» в літературі як результат художнього мислення. У ХХ столітті відбувається потужний науковий прорив **у теорії художнього образу, оформлюється термінологічний тезаурус.**

Кінець ХХ століття характеризується поступовим згасанням інтересу науковців до проблеми художнього образу.

Дослідження еволюції розвитку художнього образу дозволяє стверджувати, **що наукою вже накопичений великий обсяг матеріалу, що до визначення специфіки образу, але він вельми різноманітний, погляди**

вчених часом суперечливими, та й сам обсяг значень терміна в різні періоди неоднаковий. **Основними рисами образу сучасні вчені вважають абстрактність, виразність, пластичність, самодостатність, багатозначність, експресивність та індивідуальну певність.**

Аналіз наукової літератури доводить, що розуміння природи художнього образу, особливостей його функціонування є необхідними для

адекватного сприйняття творів мистецтва. У своєму дослідженні ми приділили увагу особливому образному сприйняттю, яке розглядається як складний читацький процес.

2. Результати загального матеріалу в численних наукових дискусіях переконали, що центральна ланка художнього твору – персонаж (зі його портретом, **вчинками, внутрішнім світом), який є яскравим виразником ідеї художнього твору. Для початкової школи особливого значення набувають образи дитячої літератури. Специфікою образної системи дитячої**

літератури вважаємо: серед розмаїття образів людей, тварин, фантастичних істот у творах **переважають образи дітей; опис зовнішності персонажа займає**

значно менше місця, ніж у «дорослій» літературі; умовленню портрету персонажів переважає зовнішнє мовлення, яке традиційно тримається в межах нормативності; психологічне наповнення поведінки персонажів знижене, **порівняно з «дорослою» літературою; у творах дитячої літератури акцентується увага на вчинку, а не на мотивації поведінки; найчастіше трапляються два способи подання характерів героїв: зі сталими, незмінними рисами характеру (у народних та авторських казках за фольклорними мотивами) та змінливим характером (оповідання, оригінальні авторські азкі тощо).**

3. Аналіз психологічних і педагогічних праць показав зростання значення питання керування дитячим сприйняттям, характерними рисами якого є фрагментарність, слабкість абстрактної й загальнонального компоненти, залежність від життєвого досвіду.

Актуальним для сучасної початкової школи є визначення рівня сприйняття **художніх творів, які необхідно враховувати вчителю під час навчального процесу. Для підвищення рівня сприйняття учнів необхідно систематично працювати на уроках літературного читання. Аналіз**

науково-методичних джерел дозволив виокремити й систематизувати ефективні прийоми, що дають змогу якісно підвищити рівень сприйняття учнів, а саме: використання наочного матеріалу, спрямованого на уточнення й розширення багажу знань учнів про минуле та сучасне (під час підготовки до читання), словесне і графічне малювання, **різні види читання, складання розповіді про героя, інсценування.**

Аналіз чинних підручників літературного читання для початкової школи показав, що найбільшу групу в них складають твори, які містять образи- **персонажі з мінімумом характеристик, а добір і послідовність розташування творів здійснюється без урахування принципу поступового ускладнення образів-персонажів.**

Однак текстовий матеріал художніх творів, поданий у підручниках, безцілеспрямованої роботи не формує в молодших школярів уміння уявляти персонажів. У зв'язку з цим ми дійшли висновку про необхідність застосування **комплексу вправ. Типологія вправ (аналітичні, зображуваного характеру та творчо-конструктивні) передбачала поступове формування вміння характеризувати образ-персонаж.**

1. **Ефективність запропонованої методики роботи над** характеристикою українських дитячих письменників на уроках літературного читання в початковій школі доведено шляхом проведення педагогічного експерименту. Для реалізації формувально-го етапу дослідження були відібрані художні твори, які представляють розмаїття образів дитячої літератури ХІХ-ХХІ століть.

Під час експериментальної роботи на кожному уроці застосовано

всі три типи вправ: більшу частину займали аналітичні зображуваного характеру, творчо-конструктивні лише 10-15% навчального часу. Акцент було зроблено на адекватному сприйнятті українських дитячих письменників з опорою

на аналіз художнього твору. Методика формування вміння сприймати й характеризувати **образ-персонаж передбачала різну міру керування вчителем в процесі виконання учнями завдань: за зразком учителя; разом із педагогом; самостійне виконання.**